

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul I
N-rul 29

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu, V. C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoșel

Exemplarul 12 lei

CLUJ, DUMINECĂ 2 NOEMVRIE 1924

C U P R I N S U L :

- PROBLEME SOCIALE:** Congresul „Astrei” — chemarea nouă Redacția
Arbitrajul obligator stabilit la Geneva N. Dașcovici
- PROGRESE ȘTIINȚIFICE:** Acumulatori naturali de energie Victor Lațiu
- ACTUALITĂȚI:** Rostul politic al vizitei patriarhului dela Ierusalim în România Onisifor Ghibu
Confederația muncitorilor intelectuali Horia Trandafir
† Ioan Hango Ax. Banciu
Ce vorbesc scările Universității E. Pintiliescu
- DISCUȚII LITERARE:** Avram Iancu (de Silviu Dragomir) Gh. Bogdan-Duică
Din dicționarul greșelilor noastre de limbă (X) Ax. Banciu
- ÎNVĂȚĂMÂNT, EDUCAȚIE:** În chestia profesorilor cursiști din Transilvania Onisifor Ghibu
- PROBLEME ECONOMICE:** Săptămâna economică Vasile C. Osvadă
Săptămâna financiară Vasile Vlaicu
- CRONICA ARTISTICĂ:** „Un Erou” comedie de N. Kirilțescu Aurel Buteanu
- CRONICI DIVERSE:** Importante descoperiri arheologice în Hunedoara. — Naționalismul lingvistic turc. — Avântul presei? — Revistele școlărești. — Bibliografie.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NR. 8.
Abonamente: pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SOCIAL-ECONOMICĂ

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ion Lupăș, Onisifor Ghibu, Vasile C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoșel.
Colaboratori: I. Agârbiceanu, T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, A. Banciu, A. P. Bănuț, V. Bogrea, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cătruș, I. Cristea, dr. E. Dăiana, N. Dașcovici, dr. Aurel Dobrescu, S. Dragomir, I. Duma, A. Esca, M. Florian, I. Flueraș, V. Ghidionescu, N. Ghiulea, N. Hoiescu, Ovidiu Hulea, dr. Daniil Ciugureanu, Axente Iancu, dr. Iacobovici, Petru Ilcuș, Emil Isac, D. B. Ionescu, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lapedatu, Victor Lațiu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macșai, Aug. Maior, dr. Sabin Manuila, Simeon Mehedinți, Stefan Meteuș, dr. Iuliu Moldovan, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, Ion Nandriș, Sabin Opreanu, Zenovie Păclișanu, Horia Petra Petrescu, Ecaterina Pitiș, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Popp, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Pușcariu, Sextil Pușcariu, I. Rem. Anselme, Ion Iosif Schiopul, Valeriu Seni, dr. Gh. Sglimbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, G. Șerban, F. Ștefănescu-Goangă, Petru Suciu, Const. Sudețeanu, inginer Suluțiu, Gavril Todica, D. Tomescu, Isaia Tolan, Vasile Vlaicu, dr. Aurel Voinea, D. Voinea, dr. Ion Voinea, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

Reprezentanți în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogon
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: ziarist Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Ștefan Pop
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Romul Popa
Lugoș: Pavel Grecu (redacția Cartea Satelor)
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Careii-mari: prof. Ghegariu

În București: Gh. Vlădescu-Răcoasa.
În Paris: Petru Drăghici și Andrei Oțetea.

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas (Tohanul-vechiu)
Sibiu: prof. Gh. Maior și Elie Măgean
Târgul-Mureș: Traian Popa
Maramurăș: I. Birlea și dr. V. Filipciuc
Mehadia: Coriolan Buracu
Hațeg: prof. Ștefan Gherman
Șântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărată (Săcuime): pr. I. Rafiroiu
Seliște: prof. Alex. Iosif.

"CENTRALA"

SUROGAT DE CAFEA

în pahare á $\frac{1}{6}$, în suluri á $\frac{1}{10}$ și pachete á $\frac{1}{4}$ kg. sunt cele mai renumite surogate de cafea, în condițiuni foarte avantajoase. ♦ ♦ Sprijiniți industria românească aprovizionându-vă cu acest articol introdus deja în toate gospodăriile.

"TEXTILA" N. Bretan

Magazin de mărunțișuri și tricotaș
GLUJ, Strada Iuliu Maniu No. 8.

Dr. N. POPOLIȚĂ

MEDIC OPERATOR

specialist în boli de nas, gât și urechi

Cluj, Piața Unirii Nr. 13.

Doctorul OCTAVIAN G. PUȘCARIU

SPECIALIZAT LA PARIS

Boli Genito-Urinare,
Sifilis (Bărbați—Femei),
Cystoscopie, — Uretroscopie,
Tratamente Electrice

Consultațiuni: 8—9 a. m. și 4—7 p. m.

BUCUREȘTI

Telefon 64-52 Str. Brezoianu, 26 bis

Doctor G. Sglimbea

fost asistent univ. la Paris (prof. Gosset) operațiuni chirurgicale, boli de femeii, faceri, genito-urinare sifilis.

Consultațiuni: 9-12 str. Sf. N. Șelari 5
4—6 str. Armenească 35

BUCUREȘTI

IN BUCUREȘTI

depozitul revistei

SOCIETATEA DE MÂINE

este în strada Zaharie no. 3.

D. MIHAIL BOTE este autorizat cu încasarea abonamentelor.

In numărul viitor:

Ion I. Lapedatu: Către generația tinăra.

N. Dașcovici: România și Polonia.

Ax. Banciu: Morții noștri (Alex. Bogdan).

Dr. A. Iancu: Reintrarea copiilor orfani din coloniile de vacanță.

Sabin Opreanu: Problema orașelor ardelen.

Dr. G. Preda: După congresul psihiștilor.

Dr. Ax. Iancu: Coloniile de copii din aziluri.

A. Vlaicu: Bugetul integral al țării.

Bibliografie

A. Ciortea: *Curs de fizică experimentală*, vol. I, fascicola 1 (Mecanica). Cluj, tip. Ardealul, 1924. Prețul lei 44.

Gusu Papacostea Goga: *În zilele redeșteptării macedo-române* (memorii). Buc. atelierele Socec 1924.

E mult de lucru (darea de seamă despre activitatea despărțământului Sibiu al Aștrei în decursul anului 1923—24).

Dr. Petre Ilcuș: *Idel și personalități din pedagogia modernă*. Tip. „Ardealul”, lei 25. De vânzare la librării. Interesantele articole ale profesorului dr. Petru Ilcuș apărute în *Societatea de mâine* au fost strânse într-un volum util tuturor aceluia cari vor să cunoască actualele curente din filsofia pedagogică germană.

Barbu Lăzăreanu: *Lespezi și moloz din templul lui Epidar* (Atelierele „Adevărul” 1924, prețul lei 30). Cuprinde interesante informațiuni asupra activității unor medici în trecutul românesc: Tavernier, Cucușian, Russel, ș. a.

Barbu Lăzăreanu: *Anton Bacalbașa*. Buc. 1924, atelierele „Adevărul”. Prețul lei 25.

Barbu Lăzăreanu: *Cățiva povestitori*. Buc. 1924, atelierele „Adevărul”. Prețul lei 25.

Arhivele Orientei, anul III, 15 Sept.—Oct. Apare la două luni. Numeroase documente și însemnări științifice. Craiova.

Cosinseana, revistă bilunară ilustrată, anul VIII, nr. 18—19 Octomvrie. Abonament anual 200 lei. Cluj.

Revista Slove (anul II, nr. 7—8—9, Iulie—Sept. 1924), Calafat.

Alte ziare și publicațiuni:

Universul.

Adevărul.

Dimineața.

Argus.

Neamul Românesc.

Gazeta Transilvaniei, Brașov.

Tribuna Nouă, Arad.

Libertatea, Orăștie.

Betușul, Betuș.

Legea Românească, Oradea-Mare.

Gazeta Maramurășană, Sighet.

Consum, Cluj.

România Ultoare, Ploiești.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOȚEL

REDAȚIA:
PIAȚA UNIRII No. 8. — TELEFON 308.
CLUJ, DUMINECĂ 2 NOEMVRIE 1924

Anul 1 N-rul 29
EXEMPLARUL 12 LEI

Congresul „Astrei“ — chemarea nouă

Congresul anual al „Astrei“, care se va ține în 8 și 9 Noembrie la Arad, în orașul de unde a pornit valul unirii ca o consecință supranaturală a rolului decisiv ce-l avusese redui-tul dela granița românismului în trecutul național recent, e chemat, nu numai să îngroașe cu protocoale arhivele bătrânei societăți culturale, ci mai ales, ca să despice o vârstă nouă în istoria Românilor din Ardeal și Banat. „Astra“ nu și-a încheiat, odată cu unirea, misiunea ei inițială, după cum s'a putut crede.

Formula „Astrei“ în constelația așezămintelor noastre asemănătoare este aceasta: în măsura în care problema aplecării culturii spre popor a rămas deschisă, în aceaș măsură s'a deschis grava criză morală a intelectualității dela noi. De-aici indoitul rol de a desăvârși opera începută acum o jumătate de secol și de a face față noiei probleme pe care au pus-o împrejurările sociale, morale și politice de câți-va ani încoace, în mod specific pentru ținuturile noastre.

Intr'adevăr cât de nebagător în seamă ar fi cineva nu poate contesta golul sufletesc pe care-l resimte noua noastră societate românească în urma decepțiilor de tot felul: fie ele financiare sau politice, fie culturale sau de interes strict profesional. Generația care a făcut unirea a îmbătrânit înainte de vreme, iar în locul idealului național, odată înfăptuit, ea sau n'a avut ce să pună sau, într'o epocă de organizare ca a noastră, s'a lovit de prozaismul vieții practice care, în orice caz, nu este marca virilității naționale. Dacă am fi condamnați să trăim totdeauna în apatia care s'a întins peste Ardeal, ca o undă a stingerii, dacă n'am ști nici-o ieșire din infundătura politică unde am ajuns și dacă somnolența și vegetarea ar fi adevăratul caracter al Ardealului liber, alterate, din când în când, de supărarea publică a pasivității negative ridicate la rang de principiu conducător fără termen de expirat, atunci tot trecutul nostru ar fi o minciună, — însă morții nu sunt decât adevărul, iar cei în viață, după cum spunea președintele „Astrei“ la comemorarea lui Iancu, trăiesc prin morți.

Chemarea nouă a „Astrei“ se definește din însă-și structura psihică a societății românești amenințată, în plin veac de acțiune, cu anchilozarea.

Ca un răspuns la timp la vorba ineputabilă a făuritorului unirii principatelor române: „la vremuri nouă, oameni noi“, a vrut istoria noastră, dacă istoria lucrează cu conștiință, ca tocmai în plină criză ardelenescă să vină în fruntea „Asociației“ omul care a rămas până astăzi rezerva energiei specifice ardelenesti: Vasile Goldiș.

În plină stagnare a industriei dela noi, în plin absentism politic și numai cu speranța în ce va da mâine școala care lucrează astăzi, fără „Astra“ la București și fără epopeea pe care au scris-o zecile de mii de ardeleni în jurul mormântului lui Iancu, Ardealul n'ar fi avut cu ce răspunde la bilanțul anelor patriei din ultimul timp.

Intrecât este de adevărată constatarea, care a început să se facă încă de acum cincizeci de ani — și căreia academicianul francez Paul Bourget i-a dat expresia cea mai lapidară analizând opera literară a lui Stendhal, — că una dintre caracteristicile omului modern e acțiunea, activitatea, înfăptuirea, putem spune că la momentul dat președintele „Astrei“, prin largile gesturi pe care le-a făcut „Asociația“, a răspuns pulsului vremii. „Astra“ a activat energiile în stare latentă, le-a stimulat și le-a organizat social, căci fără această organizare ele cad în somnolența ce ne izbește privirea din atâtea părți sau debordează peste limite, cum se întâmplă, dela o vreme, cu tinerimea. *Aici* stă viitorul „Astrei“.

Din partea dlui Vasile Goldiș este o explicație a autorității și nădejdelor care se pun în d-sa, în toate provinciile, faptul că în calitate de președinte al „Astrei“ și de conducător al societății ardelenescă a înțeles, ca nimeni altul din generația d-sale eroică, că de cecece are nevoie

imediat Ardealul e aducerea lui în ritmul restului nației, fără ca să i se zdruncine tradiția bună, dar nici ca de dragul idolatric al acestei tradiții să cadă o provincie întreagă în splendida izolare a neactivității. Nicăieri mai bine ca la „Astra“ și nimănui mai mult decât președintelui ei nu i se cere ca să scoată Ardealul din impasul în care a ajuns pe diferite căi și din motive pe care nu noi, în această revistă, le vom analiza.

În calitate de cronicari imparțiali și de scrutatori ai diferitelor fenomene dela noi, am ținut ca și cu ocazia congresului dela Arad să însemnăm momentul și problemele cu toată sinceritatea și importanța lor, crescute în mod covârșitor de personalitatea proeminentă a omului care o dirijează și care e chemat să dea sens istoric chemării nouă. *Redacția.*

Arbitrajul obligator stabilit la Geneva

— Chestiunile exceptate din considerație pentru siguranța Statelor. —

Am văzut în precedentul articol cum dezarmarea generală, ca suprem ideal pacifist, nefiind posibilă în împrejurările actuale din cauza lipsei de garanții suficiente pentru siguranța Statelor, recursul la arbitraj, în locul recursului la război, a apărut drept cea mai eficace modalitate pentru asigurarea păcii. Căci dacă, în toate conflictele ce se ivesc, Statele, adică membrii comunității internaționale, nu-și mai pot face singuri dreptate, prin forța armelor, ci trebuie în mod absolut să recurgă la judecata arbitrilor și să se supună sentinței arbitrale, — înarmările excesive pierd din utilitatea lor și armatele nu mai pot avea întrebuințare decât în cazuri de legitimă apărare.

Pe de altă parte, războiul ofensiv, agresiunea dintre State, fiind proclamată de azi înainte o crimă internațională — lucru ce se făcuse chiar prin pactul Societății Națiunilor (art. 16 ca sancțiune dispozițiilor din art. 12, 13 și 15) — nimeni nu mai are interesul moral să deslănțue războiul, ci, dimpotrivă, să recurgă la arbitraj. Călea pentru satisfacerea dreptății unui stat fiind arbitrajul obligator, militarismul își pierde o bună parte din fundamentul lui, tocmai partea indiscutabilă.

Dar cu toată obligația luată de a recurge la arbitraj, un stat, simțindu-se puternic, preferă să recurgă la război, să-și facă singur dreptate — presupunând că o are în asemenea ipoteză de violență — și, astfel, săvârșește îndoita crimă internațională de a deslănțui războiul ofensiv și, totodată, de a-și călca angajamentul ce a semnat cu privire la arbitrajul obligator.

Ce trebuie de făcut față de un asemenea stat infractor al ordinii și legalității internaționale?

Împotriva unui individ care-și face singur dreptate, călcând ordinea socială, există forța capabilă să-l readucă la respectul legii, cum există și pedeapsă pentru fapta săvârșită.

Dar față de un stat ce putem face?

Iată cum apare, în mod firesc, necesitatea sancțiunilor efective împotriva statului criminal, fără de care arbitrajul, chiar obligator, rămâne o formulă lipsită de valoare pentru cauza păcii mondiale.

Dar cum vom determina pe infractor fără să greșim, cum vom stabili responsabilitatea juridică a statelor decurgând din actele lor de agresiune, din faptul de a fi provocat războiul și la care, celalalt stat atacat răspunde pe bună dreptate, prin acte de legitimă apărare?

Căci, în practică, s'a dovedit adesea că rolurile pot fi cu abilitate inversate astfel ca provocatorul unui război să apară în poziția de legitimă apărare. În asemenea ipoteză, agresorul scapă de sancțiuni, presupu-

nând că au fost stabilite, și, lucru mult mai grav, ele pot fi aplicate tocmai împotriva celui care se află în legitimă apărare — supremă nedreptate!

Dificultatea aceasta a fost, cum am văzut, lesne înlăturată prin sugestiunea americană pentru definiția agresorului: este vinovat de crima provocării războiului statul care refuză să supună conflictul ivit la judecata arbitrajului sau care nu execută sentința arbitrală ce s'ar fi rostit împotriva lui.

Cu această soluție, însă, tot nu garantăm aplicarea și respectul arbitrajului ca instituție de judecată internațională obli torie.

Lipsa de sancțiuni în dreptul internațional public, problemă veche, apare, astfel, mereu nerezolvită, ca punctul slab al lui Achille. Toată problema păcii mondiale stă în rezolvirea fericită a acestei dificultăți.

Obligațiile și sancțiunile din pactul S. N.

Pentru ca să vedem stadiul actual al chestiunii, este nevoie să ne referim la pactul Societății Națiunilor și să cercetăm sancțiunile încercate acolo pentru a garanta atât arbitrajul cât și recursul la procedura politică de împăcuire.

Art. 16¹⁾ din pact stabilește sancțiunile împotriva unui membru care și-ar fi călcat obligațiunile rezultând din art. 12, 13 sau 15, considerând statul infractor *ipso facto* ca și cum ar fi săvârșit un act de război împotriva tuturor celorlalți membri ai Societății.

Dar care sunt obligațiunile rezultând din articolele anterioare citate de art. 16 pentru aplicarea sancțiunilor?

Numai răspunzând la această chestiune vom vedea în ce constă progresul realizat acum în urmă, la Geneva, prin protocolul arbitrajului obligator, față de dispozițiunile de arbitraj sau de conciliațiune politică din partea Consiliului S. N., prevăzute în pactul intrat în vigoare la 1920, odată cu tratatul de Versailles.

Obligațiunile membrilor decurgând din art. 12 al pactului sunt:

1. Orice neînțelegere capabilă de a duce la război să fie supusă fie procedurii arbitrajului, fie cercetării Consiliului.

2. În nici un caz membrii nu vor deschide ostilitățile decât după trecerea unui termen de trei luni dela sentința arbitrilor sau raportul Consiliului.

¹⁾ Iată textul articolului acesta: „Dacă un membru al Societății recurge la război, contrar obligațiunilor luate în art. 12, 13 sau 15, el este *ipso facto* considerat ca și cum ar fi săvârșit un act de război împotriva tuturor celorlalți membri ai Societății. Aceștia se obligă să rupă imediat cu el toate relațiunile comerciale sau financiare, să interzică orice raporturi între naționali lor și acei ai statului în rupătură de pact și să facă să înceteze toate legăturile financiare, comerciale sau personale între naționali acestui stat și acei ai oricărui alt stat, membri sau nu ai Societății“.

Prin urmare, războiul este posibil după trecerea unor anumite termene de grație, în lăuntrul cărora pacea nu poate fi turburată. Și cum aceste termene trebuie socotite dela o dată fixată chiar prin pact, dela rostirea sentinței arbitrale¹⁾ sau publicarea raportului Consiliului, proceduri care și ele cer timp pentru a fi îndeplinite, — acelaș articol 12, în alineatul II. ne precizează că sentința trebuie dată „într'un termen potrivit” — deci imprecizie! — iar raportul „întocmit în șase luni” din ziua când Consiliul va fi fost sezizat despre neînțelegere.

Menționând aceste precizuni din pact putem vedea la cât se ridică termenul total după care războiul poate fi declarat de un Stat, pe urma unui conflict extern, fără ca el să se expună la sancțiunile art. 16 pentru încălcarea obligațiilor de membru al Societății Națiunilor.

Dacă trecem la art. 13. constatăm că el cuprinde chestia arbitrajului propriu zis, dar stabilește numai arbitrajul facultativ căci membrii nu se invoesc să recurgă la această procedură decât în cazul când se ivește, între ei, vre-o neînțelegere „primitoare, după părerea lor, de o deslegare arbitrală”. Totuși, vom remarca în treacăt, al II. aliniat al acestui articol deschide porțile arbitrajului obligator prin enumerarea exemplificativă, dar în acelaș timp având caracter de definiție, a diferendelor internaționale ce sunt primitoare de deslegare arbitrală.

Evident, recursul la arbitraj implică, pentru părți, respectul sentinței arbitrale, căci este vorba de îndeplinirea obligațiilor rezultând dintr'un contract încheiat, între aceste părți, prin compromisul de arbitraj. Aceasta a fost obligațiunea de totdeauna a Statelor în materia arbitrajului: istoria ne arată că ele au respectat-o fiindcă era vorba de ținerea cuvântului dat, mai puternic încă decât acela rezultând din tratatele adesea învechite și necorespunzătoare nouilor situațiuni politice.

Cu toate acestea ultimul alineat al art. 13 precizează, textual, obligația părților „de a îndeplini cu bună credință” sentințele arbitrale, cum și obligația tuturor membrilor Societății „de a nu recurge la război” împotriva nici unui membru care s'ar conforma acelor sentințe. Obligație negativă!

Cât despre sancțiuni, în caz de nerespectarea sentinței arbitrale, Consiliul „propune măsurile care trebuie să le asigure executarea” și art. 16 ne arată toate „măsurile” posibile.

În sfârșit, obligațiunile decurgând din art. 15 și pe care le sancționează art. 16, prin enumerarea dela început, sunt următoarele:

1. În caz de conflict ce n'a fost supus arbitrajului, întrucât nu intră în categoria neînțelegerilor primitoare de deslegare arbitrală, el trebuie adus spre cercetare înaintea Consiliului, dacă una din părți cere aceasta.

¹⁾ „În asemenea caz Consiliul are datoria să recomande diferitelor guverne interesate efectivele militare, navale sau aeriene, prin care membrii Societății vor contribui respectiv cu forțele armate destinate a face să se respecte obligațiunile Societății.

„Membrii Societății se mai invoesc să-și dea unul altuia un ajutor mutual la aplicarea măsurilor economice și financiare de loat, în virtutea articolului de față, pentru a reduce la minimum pierderile sau inconvenientele ce pot rezulta. Ei își dau, de asemeni, un ajutor mutual pentru a rezista la orice măsură specială îndreptată contra unuia dintre ei de către Statul în ruptură de pact. Ei iau dispozițiunile necesare a înlesni trecerea, prin teritoriul lor, forțelor oricărui membru al Societății care participă la o acțiune comună pentru a face să se respecte obligațiunile Societății.

„Poate fi exclus din Societate orice membru care s'a făcut vinovat de violarea vre-uneia din obligațiunile rezultând din pact. Excluderea este rostită prin votul tuturor celorlalți membri ai Societății reprezentați în Consiliu”.

„În termenul cel mai scurt” părțile în conflict sunt ținute să prezinte Consiliului expunerea diferendului însoțită de toate actele.

Prin urmare, o obligație prevăzută și prin art. 12, dar care precizează în acest articol procedura recursului la Consiliu.

2. Membrii Societății, streini conflictului, toți fără deosebire, sunt ținuti în cazul când Consiliul, prin raportul asupra diferendului admis cu unanimitate, recomandă vre-o soluțiune, să nu recurgă la război împotriva nici unei părți care s'ar supune raportului.

Obligație negativă pentru toată lumea, dar nimic pozitiv, nici o sancțiune, pentru a face din raportul Consiliului, unanım admis, un document efectiv față cu partea rebelă care, de pildă, ar refusa să i-se supună.

În asemenea ipoteză, răsvrătitul față de Consiliul Societății Națiunilor n'are decât să aștepte trecerea termenului stabilit prin art. 12 și apoi să declare război.

Când e vorba, însă, de concluziile raportului Consiliului admise numai cu simpla majoritate — bine înțeles în toate cazurile fără participarea Statelor interesate în conflict — atunci și obligația negativă pentru ceilalți membri, streini diferendului, de a nu recurge la război, dispăre, fiecare rămânând liber să procedeze cum va crede nimerit.

În sfârșit, al. VIII. din art. 15 prevede excepțiile dela competența chiar așa de puțin efectivă a Consiliului, pentru chestiunile ce sunt recunoscute, în dreptul internațional, ca depinzând întru totul de suveranitatea internă a Statelor.

După examinarea obligațiilor și sancțiunilor așa cum rezultă ele din art. 12, 13, 15 și 16, putem conchide că nu sunt pedepsite, prin pact, decât încălcarea sentinței arbitrale — pentru motivele pe care le-am subliniat — și nesocotirea termenilor de pacificare, stabiliți pentru a da opiniei publice mondiale puțința să intervină în conflict, iar părțile să-și recapete calmul necesar spre a evita singure războiul.

E vorba, prin urmare, nu atât de arbitrajul propriu zis, pentru aplanarea pacifică a diferendelor, cât mai ales de câștigat timp, în toate conflictele, spre a se întârzia gestul ireparabil al declarației de război, — prin surpriza și secretul cabinetelor diplomatice, — până ce se intervine opinia publică.

Rapiditatea evenimentelor desfășurate la 1914 și precedând declarația de război, mai înainte ca sforțările pentru pace să fi avut răgazul de a produce efecte, a fost, desigur, determinantă în spiritul și în prevederea politică a autorilor pactului.

„Trebuie să recunoaștem că, în foarte multe diferende internaționale, dispozițiile pactului au produs efecte admirabile și rapoartele Consiliului, admise cu unanimitate, au fost respectate de părți, — deși puteau să fie nesocotite după trecerea termenilor, cum am văzut, — pentru simplul motiv că acele rapoarte aveau o valoare morală și de opinie publică peste care nimeni n'a îndrăsnit să treacă,

Dela arbitrajul facultativ la cel obligator

La Geneva, când s'a pus din nou cu putere chestia garanțiilor păcii mondiale prin dezarmare, evident că s'a încercat un pas înainte pentru perfecționarea operii de pacificare mondială.

Am văzut motivele pentru care a căzut, deocamdată, planul dezarmării.

Sforțarea pacifistă a d-lor Macdonald și Herriot, întâmpinată cu entuziasm de adunarea cincina, n'a rămas

totuși, fără efecte în sensul perfecționării dorite. Toată lumea și-a întors privirile asupra arbitrajului facultativ prevăzut în art. 13 din pact, cât și asupra celui obligator adoptat mai demult prin convenții bilaterale de către unele State și cuprins, cu perspective de generalizare, în art. 36 al. II din statutul Curții permanente de justiție internațională,¹⁾ a cărei înființare fusese prevăzută prin art. 14 din pact.

Semnămul, în direcția aceasta, a fost dat prin cuvântarea primului ministru olandez, van Karnebeek, care, fără să se declare direct împotriva propunerii engleze de dezarmare, s'a întors la pactul Societății, i-a pus în evidență valoarea și, stăruind pentru riguroasa lui respectare de către toți, a conchis că un progres s'ar realiza dacă Statele și-ar da adesiunea unanimă la adoptarea clauzei de arbitraj obligator al Curții permanente.

Astfel, prin perfecționarea arbitrajului facultativ existent, s'a ajuns la sancțiuni căci adoptarea arbitrajului obligator duce la aceleași angajamente de respect ca și sentința arbitrală rostită între părți.

Fără să iasă din cadrul cuprinzător al pactului, adunarea, prin protocolul de arbitraj obligator, n'a făcut decât să extindă cazurile efective de aplicare a sancțiunilor stabilite prin art. 16 ce am examinat mai sus. Judecarea arbitrală obligatorie s'a extins asupra tuturor conflictelor dintre State, fie juridice sau politice, adică înglobând și competența de conciliațiune a Consiliului de până acum, de oarece războiul ofensiv a fost proclamat crimă internațională.

Art. 1 din protocolul de arbitraj obligator, votat de Adunarea cincia, prevede angajamentul Statelor semnatare de a stăruia să se aducă pactului amendamente în sensul dispozițiilor cuprinse de acest protocol.

Gradația sancțiunilor după cazurile de rezistență ipoteza Statului agresor

Sunt interesante de examinat sancțiunile cuprinse toate în art. 16 din pact, dar dezvoltate și precizate prin protocolul de arbitraj obligator dela Geneva, și gradate, în aplicațiunea lor eventuală, după gravitatea cazurilor de nesupunere față de recomandățiunile Consiliului ori de sentința arbitrală: rezistența pasivă sau cea armată care este agresiunea propriu zisă.

Protocolul repetă obligația Statelor semnatare cuprinsă și în ultimul alineat al art. 13 din pact „de a executa de bună credință” sentințele arbitrale cu adausul

¹⁾ Care spune: „Competința Curții se întinde asupra tuturor chestiunilor ce i-le vor prezenta părțile, precum și în toate cazurile special prevăzute prin tratatele și convențiunile în vigoare.

„Membrii Societății și Statele menționate în anexa pactului vor putea, fie cu ocazia semnăturii sau ratificării protocolului, căruia este anexat prezentul act, fie ulterior, să declare că recunosc imediat ca obligatorie, de plin drept și fără convențiune specială, față de oricare alt membru sau Stat acceptând același obligațiune, jurisdicțiunea Curții în toate sau într'unele din categoriile de diferențe de ordin juridic având de obiect:

- a) Interpretarea unui tratat;
- b) Orice chestiune de drept internațional;
- c) Realitatea oricărui fapt care, dacă ar fi dovedit, ar constitui violarea unui angajament internațional;
- d) Natura sau întinderea reparațiunii datorite pentru ruptura unui angajament internațional.

„Declarația de mai sus va putea fi lăcută pur și simplu sau sub condițiunile de reciprocitate din partea mai multor sau anumitor membri ori State, sau pentru un termen anumit.

„În caz de contestație asupra chestiunii de a ști dacă este Curtea competentă, Curtea decide.”

de a se conforma și soluțiilor recomandate de Consiliul care mai înainte nu erau obligatorii direct pentru părțile aflate în conflict.

Dacă un Stat și-ar călca angajamentele din protocol, Consiliul va exercita întreaga sa influență morală spre a-l readuce la respectul lor și, la nevoie, va recurge chiar la măsuri capabile să facă efectivă stăruința sa în sensul legii internaționale.

Aceasta în ipoteza rezistenței pasive.

Pentru cazul mai grav al acțiunii armate, contrar sentinței arbitrale, adică începerea războiului și turburarea ordinii internaționale fără considerație la judecata rostită și la obligațiunea respectării sale, Statul rebel se va pune în stare de război cu Societatea Națiunilor, — exact ipoteza al. 1 art. 16 din pact.

Această lucră pentru cazul de refuz al arbitrajului obligator care, prin definiția sugerată de americani, este proclamat agresiune.

Agresorul, într'o ipoteză ca și în cealaltă, este pus în afara legilor internaționale și sancțiunile al. I-II din art. 16 al pactului i-se aplică. Membrii se obligă, prin protocolul ultim, de a colabora real și efectiv în sensul sancțiunilor art. 16 din pact spre a face să se respecte obligațiunile de ordin constituțional ale membrilor Societății. Consiliul are îndatorirea de a stabili prin comisiunile competente de care dispune — comitetul economic și financiar, comisiunea provizorie mixtă și permanentă consultativă — sancțiunile de ordin economic:

- a) blocusul Statului agresor și
- b) cooperarea economică-financiară între Statul atacat și diferitele State care îi dau ajutor.

Cât privește sancțiunile militare eventuale, la care se referă și sfârșitul art. 10 din pact, — agresiunea sau primejdia de agresiune, deci rezistența armată împotriva sentinței arbitrale — Consiliul va putea primi angajamentele individuale sau colective ale Statelor determinând mai dinainte forțele militare care ar putea interveni imediat spre a asigura aplicarea dreptului internațional proclamat de Curtea permanentă de justiție, în litigiul judecat, sau soluționat prin recomandățiunile Consiliului.

În afară de aceasta, Statele semnatare pot face să între în acțiune, după determinarea agresorului și conform angajamentelor luate anterior, totalitatea sau partea ce vor crede necesară din forțele lor militare împotriva membrului Societății declarat formal ca fiind agresorul.

Alianțele regionale și sancțiunile.

Se înțelege dela sine, și aceasta reiese și din textul protocolului, că acordurile sau alianțele regionale în conformitate cu spiritul și scopul pacific al Societății Națiunilor, înregistrate la secretariat, adică date publicității spre a li-se vedea spiritul și scopul licit, conform art. 18 din pact, — nu sunt contrarii sancțiunilor din protocolul arbitrajului obligator. Dimpotrivă chiar, aceste alianțe prin obligația precisă de ajutor, în contra agresiunii terților fortifică obligațiunile din protocolul de arbitraj și le completează în cazurile când un membru aliat s'ar găsi victima unei agresiuni.

Alianța intrând automatic în funcțiune, după stabilirea formală a agresorului, sancțiunea arbitrajului obligator apare mai bine asigurată.

Printre aceste alianțe regionale vom menționa Mica Antantă ca un exemplu actual și care ne garantează direct împotriva unei agresiuni.

Limitele arbitrajului obligator și siguranța statelor.

Și acum, după ce am terminat examinarea sancțiunilor dezvoltate prin ultimul protocol dela Geneva, să examinăm limitele de aplicare ale arbitrajului obligator în cadrul fix al siguranței statelor.

Am spus că noua procedură pacifică, pentru înălțurarea războiului, are un caracter de generalitate necunoscut până acum în istoria arbitrajului și pe care nu-l atinsese nici competența de conciliațiune politică a Consiliului S. N., instituită prin pact. Cu toate acestea, au rămas exceptate dela competența generală a Consiliului sau a arbitrajului o serie de chestiuni prevăzute chiar prin protocol și a căror exceptare ni-o explică *respectul suveranității statelor în sânul S. N., cum și principiile generale de drept privitoare la irevocabilitatea sentințelor date și la respectul drepturilor câștigate.*

Le vom examina pe rând:

1. *Respectul suveranității interne sau Competința exclusivă a statelor* exclude competența Consiliului S. N. și a arbitrajului în chestiunile ce ies din cadrul dreptului internațional, prin natura lor, sau care n'au fost încă trecute în acest cadru pe calea derogățiunii prin contract special.

Al. VIII art. 15 din pactul S. N. a prevăzut din primul moment, printr'o formulă generală, această excepțiune¹⁾ care nu este altceva decât linia de demarcație, desigur evolutivă, dintre dreptul intern al fiecărui stat și dreptul internațional.

Curtea permanentă de justiție internațională, ca suprem organ jurisprudențial pentru dreptul internațional, după cum Casația fiecărui stat este pentru dreptul intern, va avea să se pronunțe în fiecare cas trăgând linia demarcațională de competență între suveranitatea internă și arbitrajul obligator.

Câteva exemple practice vor limpezi mai bine chestia acestor excepții.

Primul cas de aplicație a al. VIII art. 15 s'a făcut de Consiliul S. N. după avizul consultativ al unei comisiuni de juristi, în diferendul internațional dintre Suedia și Finlanda, pe urma plebiscitului din insulele Aland care se rostise pentru unirea cu Suedia.

În speță era vorba de un plebiscit efectuat fără asentimentul statului suveran, din care făceau parte insulele Aland, și, prin urmare argumentul tras de Suedia din rezultatul plebiscitului, ca mijloc de consulfare a voinței populației recunoscut în dreptul internațional, era lipsit de fundamentul juridic al asentimentului prealabil din partea statului suveran. Căci a dispune de teritoriul național, pe cale de plebiscit, este un atribut esențial al suveranității statelor, exercitată conform prevederilor constituționale proprii — deci *hotărârea prealabilă de plebiscit este din competența dreptului internațional aparținând dreptului intern și această condiție nefiind îndeplinită la efectuarea plebiscitului din Aland rezultatul nu putea fi opus Finlandei.*

Aceiași valoare internațională au astăzi pretențiile bolșevice de plebiscit în Basarabia, care aparține României, statul suveran recunoscut.

Chestiunea materiilor prime dintr'o țară, bogățiile naturale, reclamate eventual pentru nevoile sale indus-

triale de o altă țară, lipsită de asemenea materii, ar putea, de asemeni, da loc unui conflict internațional, a cărui exceptare dela arbitraj ar intra firește, în cadrul de mai sus.

De altfel, cele mai multe războaie pornite din motive de ordin economic, și-au avut origina într'un conflict latent de asemenea natură.

În opinia italiană, cercurile naționaliste desbat aceeași problemă sub forma unui așa zis „socialism al națiunilor sărace“. Aceasta ar însemna dreptul națiunilor sărace de a reclama și obține materiile prime, strict necesare vieții lor, dela națiunile bogate și care dispun de un larg prisos, în condițiuni „echitabile“, fără sarcina taxelor de export sau a altor compensațiuni „excesive“.

În sfârșit, putem cita cazul Japoniei și problema emigrațiunii japoneze care, pentru Statele Unite, are caracterul unei probleme exclusiv de domeniul dreptului intern, acela al reglementării imigrațiunii.

Delegatul Japonez, Ishii, la Geneva, a ridicat obiecțiuni împotriva excepției de mai sus prevăzută în protocolul ultim de arbitraj obligator și n'a dat asentimentul Japoniei decât după ce s'a admis formula următoare în al. II art. 5 din protocol:

Dacă fie Curtea permanentă fie Consiliul vor recunoaște, într'un conflict dat, că origina lui constituie o chestiune de competență exclusivă a uneia din părți, decurgând din dreptul său intern, această recunoaștere să nu împiedece, totuși, Consiliul sau Adunarea de a examina chestiunea în sensul prevederilor art. II al. II din pact și, bine înțeles, de a întreprinde, eventual, intervenții de conciliațiune.

Adică, pe temeiul acestei prevederi din pact, care dă dreptul ori cărui membru să atragă atențiunea, fie Adunării fie Consiliului, în orice împrejurare de natură a turbura relațiile internaționale, pentru a provoca o intervenție împăciuitoare între părți, — Japonia înțelege și-și asigure încă o posibilitate de intervenție la S. N., fie ea numai de efect moral, în chestia imigrațiunii în Statele Unite exceptată din cadrul arbitrajului obligator.

2. *Irevocabilitatea sentințelor date.* Al. V art. 4 din protocol exclude readucerea înaintea arbitrajului a diferendelor internaționale provenite din chestiuni care, anterior protocolului acestuia, „au făcut obiectul unei recomandări unanime din partea Consiliului acceptată de una dintre părți“. Este în interesul prestigiului Consiliului, precum și conform principiilor juridice, de a nu se mai repune în discuție, prin procedura arbitrajului obligator, un titlu creat în favoarea unui stat prin recomandările unanime ale Consiliului care fusese, anterior, singura instanță competentă în materie. Cel mult dacă ar fi admisibil un nou recurs la Consiliu, tot prin procedura pactului, dar echivalând cu o cerere de revizuire a afacerii, bine înțeles după principiile juridice generale în materie de revizuire.

Se va înțelege și mai bine sensul acestui aliniat de excepție adăugând că el a fost determinat prin intervenția României, care a avut în vedere cazul optanților unguri, din Transilvania, expropriati conform reformei agrare.

Guvernul dela Budapesta, pe temeiul art. II din pactul S. N., duse chestiunea înaintea Consiliului invocând călcarea prin legea agrară a unei dispozițiuni de drept internațional, cuprinsă în tratatul dela Trianon (art. 63) și în cel privitor la ocrotirea minorităților (art. 3), potrivit căreia optanții pentru vechea lor ce-

1) Iată textul din pactul S. N.: „Dacă una din părți pretinde și Consiliul recunoaște că diferendul atinge o chestiune pe care dreptul internațional o lasă în competență exclusivă a acestei părți, Consiliul va constata faptul printr'un raport fără a recomanda, însă, vre-o soluțiune“.

tăţenie (ungară în cazul de faţă), deşi sunt obligaţi să evacueze România rămân, totuşi, liberi să-şi păstreze bunurile imobiliare în cuprinsul teritoriului român. Problema, aşa cum fusese pusă de guvernul ungar, ar fi dus la ciudatul rezultat ca optanţii unguri din Transilvania să se bucure de un regim de favoare faţă de minoritarii unguri de acolo, cari au optat pentru cetăţenia română, şi chiar faţă de Românii de sânge localnici, supuşi toţi, fără excepţie, la dispoziţiunile generale de expropriere din legea agrară. O asemenea cerere lipsită cu totul de fundament moral, inechitală, dacă o privim şin prin prisma excepţiei al. VIII art. 15 din pact, constatăm că ar fi însemnat şi o limităţune adusă suveranităţii interne a României, în materie de legiferare, pe cale pur incidentală, iar nu prin convenţie specială, cum a fost cazul limităţunilor admise în materia minorităţilor.

Consiliul după multe şedinţe precedate de cercetări şi documentare asupra caracterului şi aplicării reformei agrare din România, a ajuns la concluzia că punctul de vedere al guvernului dela Budapesta era neîntemeiat şi a formulat o recomandare votată cu unanimitate — minus părţile interesate — potrivit căreia Ungaria şi România se vor înţelege direct asupra reparaţiunilor cuvenite, în cazuri individuale de nedreptăţi ce s'ar fi putut săvârşi faţă de unii optanţi, prin aplicarea greşită sau exagerată a dispoziţiunilor de expropriere agrară de către organele subordonate.

De oarece România a declarat, la timp, că primeşte această recomandare unanimă a Consiliului, chestiunea a fost definitiv rezolvită.

3. *Respectul drepturilor câştigate*: excepţie care, în primul rând, trebuie înţeleasă ca o imposibilitate juridică şi politică de a încerca revizuirea tratatelor şi actelor internaţionale în vigoare, cum şi de a pune în discuţiune integritatea teritorială actuală a Statelor semnatare.

Imposibilitate juridică, pentru că acele tratate şi acte constituiesc, faţă de organele arbitrajului obligator, inclusiv Consiliul, *res inter alios acta*; imposibilitate juridică şi politică fiindcă nu este admisibil că Statele suverane, — semnatare ale protocolului de arbitraj obligator pentru regularea pacifică a eventualelor lor conflicte din viitor, — ar fi convenit, un singur moment, la un act internaţional menit să le pună, cândva, în discuţiune însăşi fiinţa lor actuală cu posesiunea de fapt şi de drept a teritoriului naţional.

Ministrul nostru de externe, d. I. G. Duca, a provocat, în această privinţă, o alarmă pripită şi inutilă, la Geneva. Dacă ar fi înţeles cineva să încerce o asemenea imposibilitate juridică-politică, desigur erau şi alte State, poate mai îndreptăţite decât România, ca să se alarmeze de eventualitatea revizuirilor de teritorii şi de tratate pe şi calea procedurii de arbitraj...

Raportul Politis menţionează în treacăt chestiunea ridicată de delegaţia română şi adaugă că s'a socotit de către ambele comisii inutile înserarea unui text special de excepţie, în protocol, asupra imposibilităţii juridice şi politice de a revizui tratatele sau a atinge integritatea teritorială a Statelor semnatare prin noul sistem de procedură pacifică.

4. În sfârşit, al. VII art. 4 din protocol exceptează *diferenţele ce s'ar putea ivi în urma măsurilor de război luate de unul sau mai multe State de acord cu Adunarea sau Consiliul S. N.*, — măsuri care, dela sine înţeles, ar tinde tocmai la asigurarea respectului dispoziţiunilor pacifice decurgând din pact sau din protocolul de arbitraj obligator. Este evident, că această

excepţie a fost necesară pentru ca un Stat, rebel faţă de comunitatea internaţională, să nu poată împiedeca, prin recurs la procedura arbitrajului, tocmai măsurile de război preventive ordonate de Consiliu sau Adunare spre a-i impune acestui Stat respectarea angajamentelor sale internaţionale.

Excepţiile dela arbitrajul obligator şi lipsurile dreptului internaţional.

Toate excepţiile enumerate constituiesc fire de neprimire ce trebuiesc stabilite înainte de intrarea în fondul diferendului, şi pe care Consiliul, Curtea permanentă de justiţie sau arbitrii au să le admită ori să le respingă în limine.

După această pronunţare eliminătoare, părţii, interesată să ajungă la o deciziune de arbitraj obligator, îi rămâne deschisă, cum am văzut, calea recursului în conciliaţiune, la Consiliu sau Adunare, conform al. II art. 11 din pact, — aceasta conf. cererii delegatului japonez sus menţionată.

Posibilitatea prevăzută expres, ca şi întregul cuprins al art. 11 al. II vădesc, precum constată raportul d-lui Politis, insuficienţa normelor de drept internaţional capabile să ofere, în orice împrejurare de conflicte între State, aplanarea lor fără violenţă, prin împăcarea intereselor particulare ale membrilor S. N. cu interesul general.

Protocolul arbitrajului în funcţie de conferinţa dezarmării.

Pentru a conchide expunerea admirabilei creaţiuni pacifice din ultima Adunare a S. N., vom spune că valoarea ei este, deocamdată, ipopetică şi dependentă de o serie de evenimente viitoare.

În primul rând, toţi semnatarii protocolului de arbitraj obligator trebuie să se intrunească, la 15 Iunie 1925, într'o conferinţă internaţională pentru reducerea inarmărilor. Dacă ratificarea protocolului aceasta nu va fi fost făcută până la 1 Mai 1925, de majoritatea Statelor permanent reprezentate în Consiliul S. N. (3 din 4: Anglia, Franţa, Italia şi Japonia) şi de alţi 10 membri ai Societăţii, secretariatul general va lua avisul Consiliului spre a şti dacă trebuie să anuleze invitaţiile ori să amâne Conferinţa dezarmării până la adunarea ratificărilor necesare.

Presupunând că la 15 Iunie viitor conferinţa va avea loc, protocolul de arbitraj obligator, chiar ratificat, cu majoritatea sus menţionată, nu va intra în vigoare decât după adoptarea planului de reducere a inarmărilor de către conferinţa viitoare.

În sfârşit, un ultim: dacă într'un termen, ce se va stabili de conferinţă, după adoptarea planului de reducere, acestea nu vor fi executate, Consiliul va avea datoria să constate faptul, iar prin efectul constatării sale protocolul de arbitraj obligator este caduc.

Din tot ce am expus până acum, cât şi din ultimele condiţionări pentru punerea în vigoare a protocolului dela Geneva, rezultă că lucrările Adunării a cincia a S. N. au condus, după desbateri, la inversarea problemei iniţiale. Pacea mult dorită de omenire, din vremuri foarte depărtate, nu se poate realiza prin dezarmarea pur şi simplă a Statelor, ci numai prin garantarea siguranţei lor.

De unde: începutul cu pactul de asistenţă reciprocă, transformat în protocolul de arbitraj obligator, care condamnă războiul ofensiv ca o crimă internaţio-

nală, — pentru a ajunge, treptat, la reducerea inarmărilor, pe măsură ce siguranța generală și încrederea reciprocă dintre State vor dovedi inutilitatea imenselor jertfe pentru întreținerea națiunilor înarmate.

Formula, chiar sub formă inversată: *Siguranța*

statelor, arbitrajul și dezarmarea generală, pare foarte comodă, — realizarea, însă, prezintă dificultăți așa de formidabile încât nu sperăm ca generația noastră să poată înlăptui visul pacific al omenirii.

N. Dașcovici

○○○○◎○○○

PROGRESE ȘTIINȚIFICE

ACCUMULATORI NATURALI DE ENERGIE

Urmărind istoria evoluției științelor pozitive, o problemă generală spre care gravita eruaarea fenomenelor naturale, era descoperirea condițiilor de înmagazinare, a quantumului maxim posibil, de energie naturală.

În baza noilor concepții fizico-chimice, universalitatea energiei se încadrează complet în noțiunea de universalitate a materiei. Între materie și energie, nu există decât diferențe calitative de exteriorizare, în esență fiind manifestarea variată a aceleiași forțe universale. Formele de energie naturală, în manifestările lor exprimă tocmai caracterul distinct, în baza căruia obicinuim a vorbi de energie, calorică, electrică, chimică, cinetică, potențială etc. Transformarea unei forme de energie într'alta, este un fenomen deja de mult cunoscut. Mai mult, stă în puterile omului, de a transforma, cu mijloacele tehnice de astăzi, o formă de energie, într'alta, și finalmente în lucru mecanic.

Energia ca și materia se găsesc în univers într'o circulație continuă, ce imprimă un ansamblu de armonie universului, asigurând echilibrul perfect dintre cauze și efecte. Și precum în acumulatorii electrici se poate înmagazina, cantități apreciable de energie, cu mijloace artificiale, pe-o scară incomparabil mai estinsă se petrece această înmagazinare a energiei în natură, proporționalitatea ei enormă, fiind desăvârșită de factorii nelimitați, timpul și spațiul. Exemplul clasic de acumulare a energiei, în natură, ni-l prezintă combustibilii naturali: petrolul, gazul natural (methanul) și cărbunii. Energia combustibililor, pe care o aservim astăzi marelui industriei, nu este altceva decât rezultatul final al înmagazinării energiei solare, radiante, în celula animală și vegetală, în intervalul timpurilor geologice, cari sau scurs până astăzi. Eliberarea ei prin fenomenul de ardere, combustie, desăvârșește lucrul mecanic desvoltat de mașinăriile, furnalele și uzinele vieții noastre industriale.

Cantitățile de energie acumulată în combustibilii naturali, le putem exprima în valori aritmetice, în unități de energie.

Pentru exemplul dat, unitatea în care se exprimă energia calorică este „gram caloria“ — cantitatea de căldură necesară, pentru a ridica temperatura unui gram de apă cu 1 C°.

În această ordine de idei cărbunii — în funcție de conținutul lor în carbon eliberează 3500—9000 calorii, iar petrolul și gazul natural 7500—12,000 calorii. Din aceste cifre, reiese clar surplusul de energie înmagazinat în combustibilii de natura petrolului, și deci superioritatea lor ca utilaj în obținerea lucrului mecanic. Afară de energia solară — extraterlică — legată în mod chimic ca energie potențială, prin fenomenele de asimilare ale vieții animale și vegetale, — în interiorul pământului, în rocele și mineralele, ce constituiesc în complexul lor scoarța globului — găsim acumulări de energie, în cantități enorme, susceptibilă de eliberare, prin fenomenele de desintegrare ale materiei — cunoscute sub numirea de „fenomene radioactive“. Radioactivitatea constituie, cel mai nou capitol și mai desăvârșit triumf al cunoștințelor noastre, în lupta de eruaare a necunoscutului. — Dintre elementele radioactive să amintim numai „radiul“, izolat și studiat de soții Curie, cu o răspândire așa de avansată în natură, în cantități însă extrem de mici, din care motiv se găsește în condiții de estragere și separare, atât de rari — mineralul de uraniu „pechblenda“ dela Ioachimstal din Bohemia, ne-a dat câteva grame de radium sub forma de preparare, de clorură sau bromură, suficiente totuși ca prin observări și calcul, să ne orientăm asupra enormei cantități de energie, înmagazinată în acest nou acumulator și generator de energie naturală.

După măsurările soților Curie și ale lui Laborde, un gram de radium produce pe oră 100 gram-calorii,

pe an 876,000 calorii — iar pentru intervalul de 2900 ani — durata vieții radiului pentru a se desintegra complet, produce 2,540.000,000 calorii. Produsul de desintegrare al radiului, numit „emanație“ sau Niton în cantitate de 1 cm³ — produce 100,000.000 gram calorii.

Aceste cifre raportate la cantitatea neglijabilă a generatorului, în exemplul dat, exprimă valori energetice extraordinare, în comparație cu ale altor generatori cunoscuți.

Un acumulator de energie calorică, deși pe-o scară mai redusă însă la utilajul și dispoziția tuturor, îl întâlnim în țara noastră, ca un fenomen curios și unic în manifestările lui. Multă lume cunoaște stațiunea balneară Sovata, devenită în zilele noastre, un centru balnear select și distinct de personalități marcante.

Ei bine, acumulatorul cu pricina, îl găsim tocmai în această localitate a județului Mureș-Turda. În subsolul acestei regiuni se găsesc îngrămădiri de sămburi de sare, cari ies chiar și la suprafață sub formă de stânci, formațiuni particulare ale țării noastre, alături de stâncile de sare de lângă Cordova (Hispania).

Prin dizolvarea în parte a unora dintre acești sămburi salini, de câtră apele de infiltrație, sau format goluri cu scufundări la suprafață — doline — în golul cărora s'au format cele 4 lacuri de astăzi, prin îngrămădirea apelor cu sare, în soluție. Dintre acestea, lacul „Ursului“ cu o suprafață de 56,000 m², situat la o altitudine de 520 m, între stânci de sare având o adâncime de 10—34 metri, se comportă ca un acumulator de energie calorică solară.

Peste suprafața lacului, cu o concentrație de sare de 250 grame la litru, este antrenată o pânză de apă dulce, ce o revarsă un isvor din pârreții lacului. Această pânză de apă dulce se comportă ca un strat diaterman, lăsând să treacă razele solare, cari se acumulează în stratele de apă sărată, cu un coeficient de absorție mare.

Astfel la o adâncime de 1¹/₂ metri, dela suprafață, temperatura lacului atinge 65—70 C°, pentruca la fund se coboară până la 21 C°.

Iarna când suprafața apei înghe-

**ROSTUL POLITIC AL VIZITEI PATRIARHULUI
DELA IERUSALIM ÎN ROMÂNIA**

(Continuare).

Acum, la 1924, după ce Rusia a încetat să mai subvenționeze patriarhatul dela Ierusalim, titularul acestuia s'a întors iarăș spre noi, oferind regelui nostru — deși e catolic — protectoratul ortodoxiei dela sf. Mormânt și cerând în acelaș timp dela țara noastră mijloace materiale, pentru a putea menține acolo ortodoxia.

Cunoscând ușurința cu care în trecut a fost câștigat poporul nostru pentru toate scopurile mari și sfinte ale altora, nu e de mirare că și de astădată România s'a arătat gata să facă tot ce poate pentru apărarea Sfântului Mormânt și mai ales pentru ajutorarea aceluia ce se socotește păzitor al lui. Astfel am văzut cu ce fast și cu ce însuflețire a fost primit și îmbrățișat pretutindenea, în cursul celor zece zile petrecute în țara noastră, patriarhul Damianos. De sigur că la plecarea Sanctității Sale din țară i s'au dat, conform vechiului obicei al nostru, nu numai asigurări de dragoste creștinească, ci și ajutor frățesc pentru ușurarea misiunii pe care o îndeplinește în împrejurări, de sigur destul de grele. Este posibil ca să fi avut loc și o înțelegere de natură politică între patriarh și între guvernul român cu privire la o anumită expansiune politico-religioasă a noastră, în sensul de înlocuire a influenței rusești dela locurile sfinte printr'o influență românească.

În acest caz, care este foarte posibil, ni se impune cercetarea mai atentă a situației din Orient, pentru ca nu cumva România să se aventureze la roluri cari ar costa-o și bani mulți, și energie și prestigiu.

Înainte de a încerca să arătăm care este situația politică și religioasă internațională și interconfesională de astăzi din Palestina, în care e vorba să avem și noi un rol oarecare, să aruncăm o privire fugitivă asupra trecutului patriarhatelor orientale, ajunse toate, la diferite date, supt apăsarea turcească.

Merituosul istoric bisericesc dela Facultatea teologică din Cernăuți, regretatul *Eusebiu Popovici*, spune în *Istoria bisericească* a sa (vol. II. pg. 400) că patriarhatelor orientale, din Ierusalim, Antiohia și Alexan-

dria, ajunseseră încă cu mult înainte de ocuparea Constantinopolului de către Turci (1453), „într'o stare foarte tristă, așa că erau numai umbra patriarhatelor așa de întinse odinioară“. Suferințele la cari a fost expusă biserica orientală sub Turci n'au venit numai din cauza acestora, „ci chiar și a Grecilor însșiși. *Grecii nici acum nu părăsără vechiul spirit de intrigi, moștenit dela Curtea bizantină, ba încă îl desvoltară și mai mult prin pozițiunea de sclavi în care ajunseră*. Această demoralizare a Fanariților în legătură cu domnia despotică și barbară a Turcilor, aduse biserica din patriarhia Constantinopolului într'o stare din ce în ce mai tristă.

„O bună parte dintre creștinii ce se aflară sub Turci, trecură la Mohamedanism și anume, chiar pe teritoriul european, adică în țările balcanice. Dintre Albanezi trecură partea cea mai mare (un milion din 1/2 milion), dintre bosniaci și herțegovinieni mai mult decât a treia parte, dintre bulgari vr'o 300.000... Chiar și „numărul Grecilor trecuți la Islam nu este neînsemnat“. De asemenea și creștinii orientali din Siria, Palestina și Egipt vor fi dat un bun contingent de treceri la mohamedanism, de oarece creștinismul ortodox este acolo foarte sleit“ (pag. 404). — Așadar, chiar după mărturisirea unui istoric bisericesc din cei mai mari și mai obiectivi, nu ocupațiunea turcească fu principala vină a decăderii patriarhatelor orientale și prin ele a ortodoxiei, ci spiritul de intrigă al poporului grec, — acelaș care a provocat și schisma dela 1054 și care a menținut lupta neîntreruptă între creștinii din Balcani până în ziua de astăzi. Acest spirit explică și situația dureroasă de astăzi a patriarhatului din Palestina.

Să vedem cum se prezintă astăzi acea situație și ce perspective ne pot aștepta în cazul că, consecvent chemării Sanctității Sale patriarhului Damianos, am vrea să luăm asupra noastră rolul de protector al Sfântului Mormânt, pe care de două sute de ani încoace l-a avut Rusia pravoslavnică.

În adevăr, ce ne poate oferi real Patriarhul din Ierusalim în Palestina? E vorba, bineînțeles, de realități politico-religioase, și nu de un simplu

ață, sub crusta de gheață, căldura înmagazinată din razele solare, se menține la o temperatură de 30 C°. Acest fenomen este analog, fenomenului obținut prin experimentul următor. Într'un vas cu apă, revărsând la suprafață un strat de oleu, apa expunându-o insolației, înmagazinează căldură, pe care o pierde încet, după ce stratul de oleu se comportă ca un izolator termic — în cazul nostru, pânza de apă dulce, fiind fapt cunoscut, că apa dulce este rea conducătoare de căldură.

Acest fenomen natural la început greu de interpretat, atinge o latură nouă a unei probleme balneologice, de-a transforma apele noastre sărate, în ape termale — cu un efect terapeutic mare — încălzite de radiațiunile calorice solare.

Victor Lațiu

•••••

Ce vorbesc scările universității.

Ca student la universitate, e prima oară când răsufli. Aci și se dă libertatea de a-ți alege studiile, de a-ți croi în viață, un drum propriu facultăților spiritului tău. Pe băncile universității pentru prima oară te simți lucrând pentru ceva, ce-ți sporește ființa sufletească, munca nu ți-e silită de o notă, ci o faci din mulțămire și dragoste.

... Nu cred că există vre-o clădire care să-ți vorbească mai multe, ca universitatea, cu bibliotecile și laboratoriile ei... Eu aș zice că nici chiar biserica, fie ea mohamedană, izraelită sau creștinească.

Când intri în ea emoția e și mai mare. Un colț întunecos îți spune: „aceasta e universitatea nației tale, dar citit-ai cum sunt universitățile altor nații? Se poate compara, dar cât mai este pentru a ajunge acolo!... Cât ne mai trebuie!“ Și pleci par'că amărât, dar totuș nu te descurajezi, căci în primul etaj, un colț mai micușor, te întâmpină mai vesel. Ce ești trist? nu trebuie să fii trist. În alte țări sunt universități mai mari și mai frumoase ca a ta, dar acelea sunt bătrâne, nu ca noi; și pe urmă, peste capul lor, n'a trecut atât puhoi de neazuri. Fii vesel, prin dragoste mare și sfortare continuă, totul poți învinge. Muncă... și universitatea ta poate fi tot atât de frumoasă, ba chiar și mai frumoasă. Poporul e tânăr și țara atât de bogată.

... Și tu pentru țara ta, ești dintr'aceia cari o clădesc“. Te înveselești, dar datoriile, cu fiecare colț, cresc mai mult.

Pe sălile universității din Cluj, se cuvine multă tăcere... În laboratoriile universității din Cluj, mai mult ca ori unde, muncă tăcută trebuie să fie. Muncă și tăcere...
Euj. Pintiliescu, student.

Moldovan croitor de dame
Cluj, Piața Unirii 10.

sentimentalism creștin ortodox, care de sigur, că n'a servit nici patriarhului ca imbold de a veni la noi.

Astăzi Palestina se prezintă în condiții cu totul deosebite de cele din secolele trecute și chiar din ultimele decenii. Ea este o țară autonomă evreiască supt protectorat englez. Dacă trecutul acestui pământ e al creștinilor, prezentul este de sigur, al Evreilor cari, cu toată aparența contrară, se consolidează din zi în zi acolo. Peste câteva săptămâni la Ierusalim se va inaugura cea dintâi universitate națională evreiască din lume. Ierusalimul redevine astfel centrul vieții culturale și naționale a poporului lui Moise. Englezii au tot interesul ca să susțină acest element — și-l susțin.

Al doilea element important în Palestina sunt Arabii, cari constituie majoritatea absolută a credincioșilor ortodoxi. Numai patriarhul e grecesc în Palestina, incolo Biserica propriu zisă constă din Arabi, cari de mult caută să ajungă stăpâni pe conducere, și dacă n'au răușit până acuma, cauza au fost Rușii, cari din motive politice i-au susținut pe Greci. O răscoală a Arabilor împotriva patriarhului grec este posibilă în orice moment. În orice caz, susținătorii acestuia nu sunt priviți bine de populația antohtonă ortodoxă. Dacă mai adăugăm la aceasta și numărul extrem de redus al ortodoxilor din întregul patriarhat, — nici 25.000 suflete — putem avea o idee destul de apropiată despre puterea pe care o reprezintă astăzi ortodoxia în Palestina.

Totuș, situația adevărată a ortodoxiei n'o putem înțelege exact, decât dacă vom compara-o cu a catolicilor, cari își au și ei la Ierusalim, un patriarh al lor, inconjurat de un mare număr de călugări, de misionari și de credincioși. După informațiile publicate de păr. Arhi mandrit *Iuliu Scriban* la 1911-12 în *Biserica ortodoxă română*, știm că comunitatea greco-catolică din Palestina este numeroasă și cuprinde pe creștinii cei mai de seamă și mai bogăți și că o întrece în foarte multe privințe pe cea ortodoxă. În ce privește mănăstirile ordinelor monahale latine, acestea dau dovadă de o „distinsă viață spirituală“. „Școalele, revistele și cărțile lor sunt o dovadă de învierea spirituală a rivalilor puternici și materialmente“... Față de cele mai mult de 50 de clădiri și instituite ale protestanților și latinilor, noi nu avem a le opune decât o școală teologică“ (pg. 472).

Biserica latină are acolo „reprezentanți conștiințioși și campioni temeinici“, în vreme ce la călugării ortodoxi „lipsește cu totul manifestările de muncă științifică sau economică“ (470). În special se ilustrează misionarii francezi, cari au întemeiat în jurul Ierusalimului o rețea întinsă de mănăstiri și școli și de alte așezăminte culturale-religioase. Aci sunt „Frații de școală creștină“, cu palatele lor școlare; „părinții albi din Algeria“ cu seminarul lor pentru clericii greco-catolici, Dominicani cu minunata lor școală arheologică, Augustiniani cu casele lor pentru călători (peste 400 camere), apoi Trapiștii, Pasioniștii, Lazariștii și Franciscanii, cu ale lor 18 așezăminte mari, plus o „minunată bibliotecă“. — Tot așa de numeros e și șirul ordinelor de călugărițe, cari susțin 16 aziluri de orfani, 52 de școale, din cari 6 superioare, apoi câteva de meserii și de băeți. „Dorința de un bun învățământ practic împinge pe indigeni la apropierea de Roma mai mult decât toate enciclicele papale“ (pg. 479). Adăugând la aceasta că toate așezămintele catolice școlare sunt întemeiate pe baze moderne și că administrația economică a întregii organizări de așezăminte trece ca foarte bună, este ușor de înțeles că limba și spiritul francez au ajuns să domine în Orient, mai mult decât spiritul german sau englez.

În ce privește pe patriarhul latin al Ierusalimului, acesta este italian, întocmai ca și superiorul franciscanilor, dar vicarul patriarhului este francez și procuratorul e spaniol, ceace însemnează că catolicismul în Orient are o pronunțată înfățișare latină.

Acestei uriașe forțe latine, ortodoxia grecească nu i-a putut opune nimic efectiv. În astfel de împrejurări intervine Rusia ca ajutorul ei, pentru a păstra și apăra dreptul de posesiune al Locurilor sfinte. Dar din mântuitoare, Rusia ajunsese o rivală, apoi o asupritoare a patriarhatului grecesc. După obiceiul său, guvernul rusesc legă de interesele bisericești și marile lui interese politice: el caută să cucerească pentru Țar vechea putere bizantină asupra Orientului creștin. Prin aceasta, supt titlul că Rusia apără Biserica ortodoxă față de cea catolică, în realitate ea a contribuit la rusificarea în mare măsură a Locurilor sfinte năpădite de călugări ruși. Față de aceste fenomene, patriarhia stă cu sentimente foarte amestecate. De alt-

fel, acelaș informator, după datele căruia scrie păr. Scriban, spune că „religiunea ortodoxă la Locurile sfinte e privită ca o afacere“. Darurile închinătorilor se urcă la 100.000 ruble pe an, totuș din această sumă numai a zecea parte ajunge în cassa Sf. Mormânt; celelalte nouă zecimi sunt supte până să ajungă acolo. Din comparația veniturilor și cheltuelilor ar trebui să rezulte un excedent anual de 50.000 ruble. În loc de asta s'au făcut datorii de 700.000 ruble. (o. c. pg. 467).

Pe lângă toată solitudinea celei mai mari puteri ortodoxe, situația ortodoxiei la Locurile sfinte nu este nici pe departe comparabilă cu a catolicismului și chiar cu a protestantismului.

Din toate acestea se poate înțelege ce situație extrem de grea are astăzi patriarhatul ortodox din Ierusalim și ce sarcină este chemată să ia, eventual, asupra sa România prin protectoratul asupra acestuia.

Poate fi, în astfel de împrejurări, protectoratul nostru un protectorat efectiv? Dispunem noi cel puțin de forța de care dispunea odinioară Rusia, spre a putea menține, măcar formal, dreptul de posesiune a Locurilor sfinte pe seama ortodoxiei? Și mai departe, putem noi lua locul Rușilor de astăzi, cari orișicât ar fi de slăbiți pe urma anarhiei de acasă, totuș nu pot fi socotiți ca o cantitate neglijabilă? Pentru a ajunge la un protectorat efectiv, ar trebui să avem, de sigur, mai întâi de toate un conflict cu Rușii de aceeași confesiune cu noi. Conflictul nostru de acasă, pentru Basarabia, nu este oare suficient pentru generația de astăzi? Dar apoi, i-am putea noi ține pe Greci în frâu, așa cum i-au ținut Rușii? Și în ce chip ne-am putea câștiga ascendentul real asupra antohtonilor arabi?

Pe de alta parte, putem noi ține concurență cu popoarele catolice, și în special cu Francezii, cari au acolo atâția misionari și atâtea instituite? Se pot compara călugării noștri, cu călugării catolici? Putem noi înființa acolo un centru cultural și religios, care să însemneze ceva? Și, putem noi merge în Orient ca reprezentanți ai acestuia, în contra fraților occidențiali de acelaș sânge cu noi? Ne putem noi comporta în acelaș rol față de Francezi, Italieni și Spanioli, în care s'au comportat veacuri de-arândul Grecii și Rușii? Și, pe

lângă acestea, putem noi încerca să contrabalansăm influența engleză și evreească?

Iată o serie întreagă de întrebări, la cari răspunsul nu poate fi decât unul: în împrejurările date protectoratul românesc asupra ortodoxiei din Palestina n'ar fi decât o aventură, care mai curând decum s'ar crede ar compromite prestigiul politic internațional pe care cu atâta greu și l-a putut câștiga România în ultimii ani.

Dar rezultă oare de aici că România n'are ce căuta în Orient?

Nu! Ci tocmai dimpotrivă! România este datoare să intervină în acel haos oriental, care durează de nouă sute de ani și care a împiedecat popoarele creștine să realizeze acel progres pe care creștinismul ar fi avut datorită să-l realizeze.

Dar România nu trebuie să meargă unde o cheamă patriarhul Grecilor vecinici gata de harță, ci unde o cheamă Christos: la o operă de pace binefăcătoare, nu la una de luptă steapă din care numai păgânii au profitat și profită.

România, ca stat ortodox, este datoare să meargă la Locurile sfinte spre a mijloci, prin forța ei politică, economică și culturală de care dispune, împăcarea celor două ramuri ale Bisericii creștine cari se combat de aproape o mie de ani spre cea mai mare pagubă a creștinătății întregi. Nici odată, dela căderea Constantinopolului încoace, n'a fost o situație mai potrivită pentru realizarea marelui opere a reunirii Bisericilor, decum este astăzi. Poporul nostru, care, prin religie este legat de popoarele orientale, iar prin rasă și tendințe culturale și politice, este legat de popoarele apusene, este predestinat de Provedință să formeze el puntea de trecere între cele două tabere cari și-au stat și și stau și astăzi față n față ca vrășmașe, și să le adune la un loc.

Ferice de cei ce vor înțelege această datorie universal-istorică a poporului nostru și vor conduce poporul spre împlinirea ei.

Cluj, 10 Octomvrie 1924.

Onisfor Ghiu.

P. S. Când acest articol era supt tipar, ziarele noastre aduceau următoarea știre dată din:

„Budapesta. — „Pester Lloyd“ anunță din Belgrad: O delegație sub conducerea arhimandritului Basilius Levanditis a sosit la Belgrad și s'a prezentat la palat spre a oferi regelui Jugoslaviei protectoratul Sfântului Mormânt, care dela moartea ultimului Țar al Rusiei se află părăsit.

Regele Alexandru a acceptat protectoratul și odată cu aceasta titlul de protector al Sfântului Mormânt“.

Așadar — protectoratul oferit României n'a fost primit de aceasta și, în consecință, el a fost oferit Jugoslaviei, care l-a primit.

Ce consecințe religioase și politice va avea acest eveniment, pentru moment nu ne putem da seama încă, dar faptul că protectoratul va fi deținut de o mică putere slavă, care va continua tradiția Rusiei, și care e într'un permanent conflict cu Italia catolică, ne lasă să înțelegem că pacea lui Christos nu se va sălășlui în curând la Locurile sfinte.

În orice caz, se pare că România a scăpat din mână o ocazie unică în felul ei, în care putea să aibă un cuvânt în marea chestiune bisericească universală.

Tăcerea absolută care domnește în presa noastră dela plecarea patriarhului dela noi pare a confirma această temeră

Cluj, 22 Octomvrie 1924. O. G.

† IOAN HANGO

În dimineața zilei de 13 Oct. la vârsta de 36 de ani, în al 12-lea an de funcțiune, în toată unei rodnice și binefăcătoare activități, coasa Morții stinge viața, directorului Internatului și profesorului dela liceul „Andrei Șaguna“ din Brașov, Ioan Hango.

Profesorul Hango nu lasă pe urma sa scrieri; era prea ocupat cu școala și cu conducerea frumosului Internat care adăpostește aproape 100 de elevi, ca să mai poată avea răgazul și liniștea sufletească necesară scrisului care să rămână. Ne-a lăsat însă o pildă admirabilă de caracter neșovăielnic, de cinste rară, de o frumoasă intrupare a sentimentului de datorie — împlinită zi de zi, ceas de ceas — și, mai presus de toate: de felul cum se poate ridica cineva prin propria-i vrednicie.

Absolvent al facultății de litere din Cluj, cu studiile completate la universitățile din Berlin și Lipsca, Hango, bine pregătit în specialitatea sa, lasă în sânul corpului didactic secundar unanime regrete, mărindu-i simțitor golurile și altcum destul de mari.

Dacă Măgoaja, satul său de naștere din jud. Solnoc-Dobâca, — în care, după propria-i dorință, i-au fost transportate osămintele spre vecinică odihnă — îmbracă azi haină de jale, ea poate avea și mângâierea că acest fiu credincios al său, de când și-a luat zborul din casa părintească spre alte plaiuri, până la reîntorcerea sa în cimitirul în care i se odihnesc și părinții, nu i-a făcut decât cinste: ca student, ca educator, ca om, — deopotrivă.

Axente Banciu

Un Erou

— Comedie în 3 acte de N. Kirijescu —

După „Floarea de lămâiță“ comedie plină de atât spirit de cea mai pură esență franceză, după satira „Revizorul“, a treia comedie ce ne-a prezentat- o ansamblul Teatrului Național din Cluj a fost „Un Erou“ de d. Kirijescu. Ne pare, foarte rău că nu vom avea pentru această lucrare cuvinte atât de bune ca cele ce s'au spus aci despre primele două.

Vina pentru aceasta, însă nu o purtăm noi, ci autorul. Și iată de ce: judecând după titlu, ni s'a părut că d. Kirijescu va satiriza în comedia dsale pe acei oameni cari după războiu s'au aflat drept eroi, cu toate că praful de pușcă nu l-au mirosit nici odată, ci au trăit tihniți la spatele frontului. Acestora credeam că autorul le va opune „eroul“ dsale, care putea fi înfrânt ori victorios, după împrejurări. Ne așteptam așadar la o comedie de moraturi noi, la o satiră a vremurilor noastre. Când am auzit însă în actul întâiu — construit slab, incoherent, cu scene plichisitoare, glume și situații lipsite de spirit — cum se prepară Simionescu (Mihăilescu Brăila) și Buzescu (Virgil Vasilescu) pentru rolul de eroi, am văzut că presupunerea ne-a fost greșită.

Dacă falșii eroi am văzut că nu sunt tipuri de falși eroi, ci de filizoni cari pun la cale falsul lor eroism, am studiat pe „eroul“ Tulucă Peneș (Dl Voicu) și pe eroina Adina Murat (Dna Stanca Alexandrescu dar am rămas tot atât de nemulțumiți. Primul e ireal, nu e un tip ci o caricatură a tipului real (și Dl Voicu a contribuit la accentuarea acestui defect al piesei prin șarjare în unele scene); Adina Murat de asemenea e înfățișată ireal. Dacă schimbarea caracterului ei nu ar fi făcută atât de sumar, și dacă n'ar fi fost interpretarea atât de adâncită a Dnei Alexandrescu, am fi văzut în ea o maniacă, nu o femeie ahtiată după traiu liniștit lângă un bărbat care să difere de bărbajii zilei prin caracter, voință și tot ceia ce poate să facă erou chiar din omul care nu a luptat pe frontul armelor ci numai pe frontul vieții. Dacă s'a potrivit ca Tulucă să fie și altfel de erou, cu atât mai bine pentru acțiune dar mai rău de autor, care l-a zugrăvit altfel decât cum ar rezulta din vorbele Adinei din actul I.

Desnodământul, rezultat după o acțiune care nu a putut deține atențiunea spectatorilor, lipsindu-i grația și având la beză o intrigă simplă.

Când s'a lăsat cordina și peste actul al treilea ne-am întrebuit dacă a fost „Un erou“ cel puțin o comedie, în sensul simplist că a făcut lumea să râdă. Nu. Două vorbe cu spirit și situații serioase de cari lumea râde (emoția eroului Tulucă) nu se pot numi elemente de comedie!

Am mai scrie despre personajii cari apar în piesă fără să fie necesare, despre aerul oarecum asemănător cu cel din Paiaenul lui A. de Hertz, și despre multe alte, defecte cari îndreptătesc concluzia: „eroul“ dlui Kirijescu a pierdut lupta, cu toate că interpretării în frunte cu dna Alexandrescu, dl Voicu, dna Bănuț, dna Hodoș, dnii Vasilescu, Brăila și Ghibericon și-au dat toate silințele pentru a-l scoate victorios, dar spațiul restrâns ne oprește.

Montarea bogată, însă lipsită de armonie.

Aurel Buteanu

DISCUȚII LITERARE

A V R A M I A N C U

Scierea d-lui Dr. Silviu Dragomir*) este, pentru moment, suficientă: Prețul ieftin (12 lei) va înlesni tuturor însetoșaiilor cunoașterea faptelor eroice și a desastrului final al eroului.

Desastrul final nu este descris cu acele tânguioase amănunte care le-au însemnat felurii creștini și creștine și care sunt anecdote adevărate ori prefăcute de fantasia oamenilor. Tendința de-a oglindi perfidia și nerecunoștința Habsburgilor a dat acestor anecdote o oportunitate, de care nu mai avem nevoie; ele fac bine să dispară din scrieri serioase, care țin ca istoria gravă să apară și în viața eroului nostru. În această privire d. Dragomir are toată aprobarea cugetătorilor, cari socotesc că fatalități istorice trebuiesc evidențiate prin descripții bărbătești, nu prin mirolăeli bune de „Lacrima ferbinte” a lui Iosif St.-Șuluj.

Procedând astfel, scrierea a îmbrățișat bărbăția enormă a lăncului. Și a început brusc așa: „In seara de 26 Martie 1848 ș. a. Dar până la 26 Martie 1848, ce va fi fost lăncul? Eu știu, dar d. Dragomir nu scrie pentru ceice știu, ci pentru ceice nu știu. Sfârșitul l-am aprobat, începutul nu-l aprob. Înainte de introducerea, care începe cu cuvintele citate, era nevoie de-o altă introducere, despre ce lăncul a fost din naștere până la cancelaria din Târgul-Murășului. Acest început nu va putea să lipsească din ediția a II-a a scrierii, acoperind astfel o lacună acum regretată de cetitori.

Corpul esențial al scrierei îl alcătuiesc, așadar, faptele eroice, cătănești ale lui lăncul. Concepția aceasta despre el mi se pare mai exactă decât, de ex. a colegului Lupăș, din discursul comemorativ rostit în Academie. Cetind pe d. Dragomir ai impresia masivității acelei energii ce se concentrase în munți, și nu ești lipsit nici de reflexele politice, care fulgerau din efectele luptelor biruitoare. Și împărțirea evenimentelor determinate deodată și de mișcările militare și de cele politice mi se pare foarte nimerită. Impărțirea aceasta este întâia încadrare precisă și bine nuanțată a faptelor lui lăncul. Dacă reproduc titlurile împărțirii, o fac pentru a convinge pe celitori — prin intuiție — că nu gresesc laudând fracturarea în aceste capitole a cursului faptelor: *Introducere. Lăncul în așteptare. Avram lăncul în fruntea Moșilor. Idealul politic al lui lăncul. Cordonul lui lăncul. Episodul Dragoș. Avram lăncul în*

toitul luptei. Răsplata trădătorului. Înfrângerea lui Hatvani. Avram lăncul în luptă cu Kemény. Intre ciocan și nicovală. Desamăgirea. Umbra lui lăncul.

Date fiind însușirile enumerate ale scrierei, ea ar putea să devie cartea despre lăncul. I-o doresc și-i dau niște sfaturi, ca să poată deveni.

Eu cred că orice carte populară trebuie să fie absolut adevărată în tot ce afirmă; dar absolut în tot. Să-i dăm poporului purul adevăr; să povestim obiectiv, fără nicio tendință. Tendința poate să apară în felul cum înfățișează pe adversari, în poezii naționaliste, în atribute alese ca să împingă în anume direcții simțirea nației. Toate acestea sunt retorisme detestabile. Nu ne trebuiesc. Acum la d. Dragomir se simte bine sârguința de-a gândi și de-a scrie sine ira et studio. Totuși, îl rog să stârpească orice i se va părea, la o revisuire, că are și iram. Dau un exemplu, spre lămurire (p. 119): *Popoarele însă, cari se conduc de instincte, nu prea obișnuiesc a învăța din trecut? Adecă Ungurii? ori toate popoarele? Dacă fraza îi privește numai pe Unguri — cum pare —, ea nu mi se pare exactă. Instinctul nu-i caracterizează mai mult decât pe alte neamuri. Revisuirea ar privi deci o chestie de filosofie istorică, din care un reflex, ca fraza citată, trebuie să sclipească motivat, deși motivarea ră-*

mâne autorului și nu apare. Cu alte vorbe: Eu aș dori ca blocul istorico-filosofic să fie de neclătinat, pentru ca opera să apară bine răzimată pe el. Exemplul nu este unicul ce se poate cita!

Mai departe. Doresc ca opera — scrisă în grabă, pentru ca serbările să o găsească în librării — să-și revizuească stilul. Aspirând la viață îndelungată, opera trebuie să fie stilisată până în cele mai mici amănunte cu perfectă logică, cu urmărirea sonorității limbei. În privirea aceasta exemplele ce s'ar putea cita sunt destul de numeroase. Scrierea este tipică pentru felul celorce trec dela un ardelenism bun la panromânismul stilistic mult mai bun. Astfel, eu nu pricep fraza dela p. 5. adecă nu admit formularea sintactică: „Principiile de drept, chiar dacă nu sunt aplicate echitabil de cutare dascăl șovinist, în lecțiile sale, totuș mintea înflăcărată a tânărului cu simțiminte românești, își va impune singură concluziile atât de firești cu privire la nația sa”. Așa nu se obține popularizarea aceea ce i-o doresc cărții.

De sfârșit — îl grăbesc, firește —, mă simt dator a spune că micile defecte arătate nu m'au oprit de-a ceti cu o deosebită mulțămire scrierea d. Dragomir. În sfârșit, îl avem pe lăncul și-l vom avea în curând în toate privirile zugrăvit astfel, încât lăncul să iasă din legendă și să fie o realitate privită cu ochi de istoric pozitiv și povestită cu graiu de bun Român, care șterge colbul depe icoane și le dă strălucirea caldă a coloarei proaspete. G. Bogdan-Duică

DIN DICȚIONARUL GREȘELILOR NOASTRE DE LIMBĂ

X.

O altă greșală ortografică, ce se menține în păpuriseta ziaristiceia noastre cu îndărătnicia unui Terente, se face în scrierea pluralului cuvintelor care înaintea lui i al pluralului au două sau trei consonante, ultima fiind r sau l. Exemple:

„Câțiva membrii ai cabinetului Mussolini” (Beiușul nr. 19 dela 22/VI pg. 1). „Societatea a pierdut doi membrii”... (N. R. 151. pg. 1 col. 3).

„Un număr de membrii foarte restrâns” (Rev. gen. a inv. nr. 8 a. c. pg. 497).

„Unii membrii ai corpului didactic”. (Tot acolo pg. 553).

„Uniune cu sute de mii de membrii”. (S. d. m. 14 pg. 313 col. 3).

„Unii membrii ai partidului” (G. Tr. nr. 72 pg. 4 col. 5).

„Domnii membrii sunt rugați” (Aurora, 19 Iulie p. 4 col. 2).

„Consiliul de ministrii” (N. R. 133, p. 1, col. 3).

Alți membrii (ai Inst.) nu-i găsesc unor (Bulet. Inst. de lit. pe 1921/22 broș. 2. pg. 107).

„Oamenii sobrii sunt oamenii virțuții” (N. R. 147 pg. 1. c. 4).

„Corpul lor e alb de tot, părul auriu și ochii albaștrii” (N. R. 151 pg. 1 c. 3).

„Il vedem parcă: cu ochii albaștrii transparenți” (Aurora, 21 Iulie pg. 1 col. 3).

„Dacă nu ca dascăli, cel puțin ca simplii cetățeni le incumbă datoria...” (Aurora 14 Iulie pg. 1 c. 3).

„Noi cari suntem simplii și vremelnici urmași ai acelor generații...” (N. R. 95 pg. 3 col. 5).

„Două fluturi albaștrii” (N. N. Beldiceanu: „Ospățul” pg. 212).

„Avem dreptul de a fi mândrii...” (Aurora 14 Iulie pg. 6 c. 1.)

„Bis. română și credincioșii ei se simțesc mândrii că...” (N. R. 215 pg. 2 c. 2).

„În taină ceilalți cioclii alcătuiesc etc...” (N. R. 224 p. 1 c. 3).

„Să curețe drumul de pietrii...” (S. d. m. nr. 15—16 pg. 321 c. 2).

„Între celulele nervoase se face apoi deasemeni o diferențiere: nervi sensorici, centrul de asociație, centrul de

*) Din publicațiile Casei Școalelor. Avram lăncul. De Dr. Silviu Dragomir, profesor universitar, București 1924.

mişcare, nervi motori etc." (Rev. gen. a inv. nr. 1. Dec. 1923 pg. 9).

„(Pentru recreație) nu mergeți la sate, ci în codrii... (G. Tr. dela 14 Sept. pg. 4.

În instrucțiile preparatului francez „Piperazina Midy” se vorbește de „2 litrii” etc. etc.

În toate aceste cazuri cuvintele: membrii, ministrii, sobrii, simplii, albaștrii, mândrii, cioclii, etc. sunt greșit scrise cu doi i, precum greșit scrise sunt cu un i în exemplele următoare:

„Un popor și-a avut pe membri săi adunați la un loc; altul și-a avut pe membri săi risipiți sau alipiți la trupuri streine” (Idea Europeană an VI nr. 146 pg. 1 c. 2;

„Înrudirea de sânge între membri aceleș națiuni” (Tot acolo nr. 1—8 Iulie pg. 2 col. 3).

„Toți membri unei națiuni” (tot acolo pg. 4).

„D. Nincici a fost primit de către miniștri Iugoslaviei și Cehoslovaciei la Viena” (Aurora, 19 Iulie pg. 4 col. 2);

„Au pus la curent pe unii din membri delegației permanente (N. R. 151 pg. 1 col. 4).

„Membri comisiei județene ai loterii (în loc de: loteriei) întrunindu-se în localul prefecturii etc.” (Univ. 31 Aug. pg. 6 col. ultimă).

„În drum spre Lana miniștri au vizitat castelele istorice” (Aurora 16 Iulie pg. 4 col. 6).

La fel sunt întrebuințate și alte cuvinte de felul acestora ca: negri, criticaștri, aspri, etc.

E de mirare cum nu se știu oamenii ajută în cazuri de acestea, chiar fără să cunoască regule gramaticale.

De pildă, în cazul nostru, n'ar avea decât să înlocuească cuvintele cu pricina cu alte cuvinte — substantivele cu substantive, adjectivele cu adjective — și urechea imediat le-ar spune: aici trebuie să întrebuițez forma articulată (cu doi i), dincolo forma nearticulată (cu un i).

Cum vom spune și scrie: „Câșiva matadorii ai cabinetului Mussolini... Consiliul de profesorii... Oamenii cinstiții... Societatea a pierdut doi bărbații... Ochii împănjeniiții... Avem dreptul de a fi fudulii... noi care suntem muritorii...?”

Sau zice-vom și scrie-vom: un popor și-a avut pe fii săi adunați la un loc... D. Nincici a fost primit de reprezentanți Iugoslaviei etc... Au pus la curent pe unii din bărbați delegației permanente?...

Nici unul dintre cei care au făcut greșelile arătate mai sus nu credem să scrie în felul acesta cuvintele cu care am înlocuit pe cele scrise greșit de ei.

Greșelile din exemplele din urmă par a-și găsi explicarea în împrejurarea că i final după astfel de cuvinte e totdeauna plenison și, din cauza aceasta, mulți numai știu deosebi forma

articulată de cea nearticulată. Deși după cum am arătat, nu e lucru greu.

*

Pronumele *noștri*, *voștri* nu se scriu niciodată cu doi i; cu toate acestea foarte adeseori le găsim scrise așa:

„Pașii *noștrii*... conducătorilor *noștrii* (N. R. 154 pg. 1 col. 2), marii *noștrii* aliați (N. R. 179 pg. 1 c. 5)... între soldatii *noștrii* (Viitorul 14 Aug. pg. 3 col. ultimă jos), dușmanii *noștrii*

(Cuv. Pop. nr. 33 pg. 3 c. 1 și 2)... guvernării *noștrii* (Tot acolo nr. 36 p. 2 c. 3) demagogii *noștrii* (N. R. 208 foileton c. 3) edilii *noștrii* (tot acolo 225 pg. 1 c. 4).

„Să nu uitați un moment că voi, fii, nepoții și strănepoții *voștrii* etc. — scrie d. N. I. Polychroniade în „Deșteptarea” nr. 7 (6 Iulie) pg. 2 col. 2 etc. etc.

Axente Banciu

●●●●●

INVĂȚĂMÂNT, EDUCAȚIE

IN CHESTIA PROFESORILOR CURSIȘTI DIN TRANSILVANIA

I

În viața neașezată încă cum trebuie a școlii secundare românești din Transilvania a intervenit zilele din urmă o nouă perturbațiune gravă, care expune la noi suferințe culturale noastră și așa atât de serios primejduită prin vecinicele schimbări din ultimii patru ani. Ministerul de instrucție a dat, adică, publicității un ordin prin care aranjază definitiv situația profesorilor „cursiști” din Transilvania.

Noul aranjament a stârnit grave nemulțumiri în rândurile acestei categorii de profesori, și nemulțumirile se resimt adânc asupra școlii însăși, care și altfel suferă de sute și mii de neajunsuri.

În sensul ordonanței din chestiune profesorii cursiști nu pot preda în cursul superior de liceu, — ei sunt supuși la un număr de ore mai mare decât ceilalți profesori (18 în loc de 15), — nu li se socotesc la gradajii toți anii serviți și li se scade leafa de bază dela 1600 la 1300 Lei.

Evident că astfel de măsuri, prin care cursiștii sunt retrogradați atât față de colegii lor, cât și față de situația lor de până aci, nu pot să trezească decât adânci nemulțumiri în cei interesați și să-i facă a se devota și mai puțin chemării lor.

Fără îndoială că această soluție dată de Minister, nefiind nici legală, nici folositoare învățământului, trebuie schimbată în sensul că prin ea să se dea o nouă posibilitate de progres școlii ardeleneste. Cei interesați nu trebuie să rămânie cu impresia că sunt nedreptățiți și persecutați, ci dimpotrivă, prin măsurile superiorilor să se simtă încurajați în munca lor. Altfel, cu vecinicele chițibușerii și săcăielii administrative omorîm sufletul din ei și, cu aceasta, omorîm însuș sufletul din școală.

II

Dar chestia cursiștilor, nesoluționată prin ordonanța din chestiune, tot nesoluționată va rămânea și dacă doleanțele lor vor fi satisfăcute. Căci ea nu este o simplă chestie administrativă, cum au privit-o toate guvernele de

patru ani încoace, ci ea este o complicată problemă culturală a Ardealului.

La 1919, când s'a pus temelia școlii românești de stat în Transilvania, cursiștii au fost o necesitate inexorabilă a epocii. Fără ei nu se putea înjgheba învățământul românesc aici, căci Vechiul Regat n'avea atâtea elemente câte-i trebuiau și Basarabiei și Transilvaniei pentru învățământul secundar, iar aici nu aveam un excedent de profesori români la școlile de stat ungurești, cum a fost cazul în Bucovina. Autoritatea școlară de atunci ar fi fost pusă în alternativa de a lăsa școlile de stat și mai departe ungurești sau de a le închide, dacă nu și-ar fi luat refugiul la singurul expedient ce exista și anume la formarea urgentă a profesorilor necesari prin anumite cursuri. În primul an aceste cursuri au fost organizate în modul cel mai serios posibil. Luni de zile, cei chemați și-au bătut capul cu modalitățile de organizare a lor. Scriitorul acestor rânduri, care pe atunci era secretarul general al Resortului de Instrucție, și căruia îi aparține paternitatea ideii și organizării cursurilor, după ce a ajuns să-și cristalizeze părerile și ideile cu privire la această chestiune, le-a expus și Ministerului dela București și corpului didactic de acolo. Într'o conferință ținută în Martie 1919 la „Cercul profesorilor secundari” din București, el a arătat pe larg proiectul său de pregătire a cursiștilor și a cerut ca profesorii din Capitală să-și spuie părerea cu privire la acel proiect. După conferință a avut loc o lungă discuție, în cursul căreia cei mai de seamă profesori bucureșteni și-au arătat perfectă satisfacție pentru modalitatea preconizată, oferindu-și în același timp serviciile lor ca conferențieri și profesori la acele cursuri.

La cursurile ținute în 1919, la Cluj, au predat, în afară de un număr de profesori ardeleni dela Sibiu, Blaj, Brașov și Năsăud, și o mulțime de profesori veniți din Regat și anume: dd. Ștefan Popp, G. Banciu, G. Bogdan-Duică, M. Bănescu, V. Bogrea,

C. Fortunescu, I. Scriban, C. Moisil, Gh. Nichifor, V. Meruțiu, G. Ludvig, E. Panaitescu, G. Oprescu, P. Grimm, C. Sudețeanu, I. Nisipeanu, C. Scarlatescu, doamna Izabela Sadoroveanu și d-șoara A. Ghiacioiu. Cu astfel de oameni, cursurile au fost puse dela început pe cele mai bune baze posibile și ele nu pot fi socotite ca o operă numai a Consiliului Dirigent, ci ca o operă a întregii generații de oameni de școală din epoca Unirii. Dacă această operă ar fi continuată și s'ar fi și terminat în aceleași condiții favorabile, în care s'a început, — dacă autoritățile școlare dela 1920 încoace i-ar fi acordat aceeași solitudine. În raport cu împrejurările schimbate din acești ani, cu siguranță că nimeni nu s'ar mai putea plânge astăzi de activitatea „cursiștilor” și n'ar mai trebui să ia față de ei măsuri de restricțiune.

Dar, din nenorocire, și chestia cursiștilor a intrat, prin desființarea Consiliului Dirigent, în aceeași zodie ca și celelalte probleme ardelenesti; ea n'a mai fost tratată cu solitudinea cuvenită, ci a fost pusă pur și simplu la remorca intereselor diferitelor partide politice cari s'au perândat la putere. Astfel, autoritatea școlară de pe timpul guvernului averescan n'a căutat să continue opera începută, ci a improvizat măsuri mai mult la întâmplare, iar cea de astăzi s'a mărginit față de ea exclusiv la măsuri administrative.

III.

Acum, că chestiunea a intrat în toate privințele într'o fază gravă, eu mă simt dator să revin asupra ei, pentru a putea contribui măcar într'o măsură cât de mică la îndreptarea răului cauzat de sistemul politic nenorocit al ultimilor patru ani.

Din capul locului trebuie să declar că Consiliul Dirigent n'a proiectat pregătirea cursiștilor în forma aceea, în care ea a avut loc până la sfârșit. Când, prin ordinul No. 2341/1919 al Resortului de Culte și Instrucție publică, s'a pus pentru prima oară pe tapet în mod concret chestiunea pregătirii profesorilor de cari aveam nevoie, noi n'am fixat modalitățile de pregătire și de funcționarea lor decât pentru un an de zile. Ceeace trebuia să se facă după expirarea aceluși prim an, aceea avea să se fixeze ulterior, în baza experienței aceluși an și în înțelegere cu Universitatea din Cluj. În ordinul citat se zice că pregătirea viitorilor profesori se va face „într'un anumit interval de timp”, care nu s'a putut fixa dinainte, și după modalitățile fixate cu acel prilej „și cari se vor mai completa ulterior”. După cum se vede, deci, noi ne dam seama că în împrejurările de atunci, când Universitatea din Cluj era încă unguerească — (ordinul s'a dat la 3 și jum. luni după marea Adunare dela Alba Iulia) — și când nimeni nu putea ști

cu siguranță, cari vor fi împrejurările și posibilitățile peste un an de zile, nu se puteau lua măsuri de caracter definitiv, ci numai de acelea cari garantau posibilitatea de inactivare momentană a aparatului vieții culturale în condiții bune, rămânând ca, după precurgerea primei faze, să se clădească mai departe potrivit unor norme impuse de experiență și de noile condiții create în viața de stat a aceluși interval de timp. În consecință, noi am stabilit că cursurile din vara anului 1919 dau dreptul exclusiv „la funcționarea pe timp de un an” a celor cari le-au ascultat și cari aveau să-și ceară dela autoritățile lor numai concediu pe acel an, iar nu să-și parăsească posturile avute.

„In cursul anului școlar 1919/20 — prevedea mai departe ordinul din chestiune — profesorii practicanți (angajați exclusiv pe un an de zile) vor fi inspectați cu de-amănuntul de către organele de control ale Resortului. Acestea vor raporta despre fiecare practicant, făcând propunere de admitere sau neadmitere la cursurile următoare. Cei admiși astfel vor urma în vara anului 1920 un nou curs pe lângă Universitatea din Cluj, respectiv pe lângă Școala normală, superioară, dacă aceea se va înființa până la acea dată: după acel curs Universitatea, în înțelegere cu Resortul Instrucției va fixa normele de calificare deplină a candidaților, prin depunerea examenelor prescise pentru profesorii definitivi, într'un anumit interval de timp.”

Așadar, noi nu contempasem pregătirea acestor profesori exclusiv în baza unor cursuri de vară, ci lăsam ca chestiunea s'o rezolve, la momentul dat, Universitatea din Cluj, care era chemată, după părerea noastră, să înzestreze pe candidați după anumite norme și cu cultura universitară completă și cu formalitățile universitare, în rând cu aceia cari și-au dobândit pregătirea pe cale normală. Nici prin gând nu ne-a trecut ca să formăm din cursiști profesori de a doua mână, ci, atât în interesul prestigiului lor, cât și în interesul prestigiului școlii românești, pe care n'o puteam lăsa de batjocura școalelor săsești și unguerești, voiam să le dăm o cultură universitară completă. Dacă n'am spus-o această cu totul deschis în ordonanța din chestiune, am făcut-o pentru a nu speria dela început pe candidați de munca grea care-i aștepta, mai ales că cei mai mulți erau oameni în vârstă, — dar tuturora cu cari am lucrat în acele vremuri le-am arătat convingerea mea că Universitatea, căreia îi relegam întreaga chestiune, nici nu poate proceda altfel, decât să-i egaleze și ca cultură, și ca formalități și ca drepturi, cu absolvenții în regulă ai cursurilor ei. De aceea am și prevăzut că „la instituirea lor definitivă [ca unora

cari au satisfăcut în toate privințele tuturilor cerințelor] li se vor socoti toți anii serviți în școală sau biserică.”

Dar, după desființarea Consiliului Dirigent nu și-a mai bătut nimeni în mod serios capul cu problema desăvârșirii culturii cursiștilor.

Inspecțiile prevăzute pentru anul școlar 1919/20 n'au avut loc, deosemena nici opinarea cu privire la admiterea sau neadmiterea singuraticilor practicanți la cursurile din 1920. La aceste cursuri au fost admiși fără nici un fel de selecțiune nu numai toți practicanții, buni și răi de-o potrivă, ci și ascultători noi cu grămada, cari în două luni de zile au fost dați profesori gata. Ba, au fost admiși chiar și oameni cu documente false, dacă erau favorabili politicii conducătorilor dela Secretariatul general din Cluj, și acei oameni au ajuns la diplome definitive fără ca să fi servit nici măcar 24 de ceasuri în vreo școală secundară, normală sau civilă. Concursul Universității din Cluj s'a redus la ceva cu totul întâmplător. Problema pregătirii candidaților nu i s'a încredințat ei, iar cursurile au fost ținute când de unii profesori universitari, când de ciraci politici ordinari ai șefului învățământului ardelean (ca d. e. faimosul P. Dejeu dela Oradea-mare). Școala de aplicație, care avea să fie anexată pe lângă cursuri și care la 1919 a funcționat, cu toate că în anul premergător nu existaseră în Cluj școli secundare românești din care să se fi putut recruta elevi, la 1920 n'a mai funcționat de loc. În memoriul pe care l-am predat în Aprilie 1920, când a fost preluat Resortul Instrucției, de către noul secretar general, și prin care căutam să se asigure continuitatea lucrărilor inițiate dar neterminate încă de noi, insistam cu multă tărie asupra necesității organizării pe baze mai corăspunzătoare a acestor cursuri, — dar memoriul nostru nici n'a fost primit de noul titular! Astfel, cursurile din 1920 nu puteau să fie la nivelul nevoilor culturale ale aceluși moment și, după mărturisirea tuturora, ele nu numai că n'au însemnat un progres față de cele din 1919, când n'aveam încă o universitate, dar ele au însemnat un mare regres.

Ce-a urmat după aceste cursuri, se știe. Absolvenții lor au fost admiși imediat la examenul de licență și apoi la cel de capacitate. Comisia de examinare, în lipsa unei îndrumări precise dela autoritatea superioară, condusă mai mult de considerații teoretice, și animată de un fel de — indulgență, de altfel explicabilă până la un loc, față de candidații pe care statul îi trimitea spre examinare așa tam-nesam, i-a lăsat să treacă fără prea mari greutatea peste examenul de capacitate, care, adeseori era inferior aceluiași examen dat de licențianții în litere și în științe.

Când, în Octomvrie 1921, am în-

ceput să funcționez și eu ca membru al acelei comisii, m'am convins din cea dintâi zi de situația imposibilă în care statul a pus și pe candidații și pe membrii comisiei și am prezentat președintelui acesteia un raport în care îmi arătam din nou convingerea că cursiștii trebuiesc obligați să urmeze cel puțin un an de zile în mod sistematic studii la universitate, înainte de definitivat. Numai cu cursurile și cu examenele depuse aci, — ziceam în acel raport — s'a făcut extrem de puțin; pe cale autodidactică acești profesori, în general vorbind, nu vor putea ajunge niciodată ceea ce trebuie. Ori câte greutăți ar implica acordarea de concedii de pe la școlile unde ei funcționează, ele trebuiesc înlăturate. Trebuiesc făcute toate eforturile pentru a putea avea un învățământ bun. Cei capabili de îndreptare să urmeze la universitate, ceilalți să se întoarcă la vechea lor ocupațiune.

Tot atunci, în Noemvrie 1921, pe când eram director al Seminarului pedagogic universitar, fiind să inactivez Institutul de Pedagogie, am înaintat Ministerului de Instrucție un lung memoriu cu privire la organizarea a-celuia. În introducerea memoriului, ca unul care de un timp îndelungat am urmărit deaproape dezvoltarea culturală a Transilvaniei, spuneam următoarele lucruri: „Învățământul românesc de stat din Transilvania a fost înghebat într'un timp foarte scurt, pe temelii cari au trebuit să fie pe de-a-întregul impovizate. Trebuie să avem sinceritatea de a recunoaște că el suferă de o întreagă serie de rele organice, cari trebuiesc numai decât înlăturate, și că el nu corespunde nici pe departe marilor cerințe ale vremii nici din punct de vedere pedagogic, nici național, fiind și astăzi inferior atât învățământului săsesc, cât și celui unguresc, cari au vechi și puternice tradiții. Dintre toate neajunsurile de cari suferă învățământul nostru, cel mai mare este insuficiența pregătire generală și pedagogică a corpului didactic de toate gradele și categoriile.

Cum puterea adevărată a unui popor rezidă în cultura lui, chestiunea îndreptării culturii actualilor profesori și învățători, pe de o parte, pe de alta pregătirea cât mai desăvârșită a viitorilor profesori trebuie pusă printre cele mai mari și mai urgente necesități de stat, dacă nu voim ca tot ceea ce s'a câștigat cu atâta trudă să se năruiască din temelie. Pentru satisfacerea acestui postulat superior este absolut necesară chemarea la viață a *Institutului de Pedagogie* din Cluj, care ca o instituție complementară a Universității, să aibă menirea de a centraliza și de a sistematiza întreaga activitate pedagogică a școlii românești din Transilvania, potrivit necesităților curente și stadiului actual al cercetării-

lor științifice pedagogice“.¹⁾

Dar memoriul meu avu acelaș rezultat ca și celelalte stăruințe pe cari le-am depus pe lângă cei de sus pentru îmbunătățirea situației școlare din Transilvania: politicianii l-au pus la dosar și, drept recompensă, au pus la cale împotriva mea o goană deadreptul sălbatică, menită să mă desființeze cu desăvârșire. În loc să fi luptat ultimii ani pentru consolidarea culturii românești în Transilvania, oamenii cari au ajuns la conducere m'au obligat să-mi pierd toată vremea într'o luptă sterilă care, odată și odată, va forma o pagină rușinoasă în istoria celor cari au crezut că o țară se poate pune în picioare prin politicianism.

Cu un astfel de sistem se înțelege că cursiștii au rămas, din grația statului, un fel de chestiune vecinic deschisă a școlii ardelenice de pe urma căreia cultura Ardealului, — și a întregului românism, — Domnilor cari a-și crezut că faceți o faptă patriotică tratând Ardealul ca pe o colonie — se va resimți decenii întregi. Nivelul școlii din Ardeal astăzi este foarte scăzut. Absolvenții liceelor de aici, cari odinioară erau printre cei dintâi studenți ai universităților din Budapesta, Cluj și București, azi sunt printre cei din urmă. Ca unul care am făcut parte, la universitate, din comisiunile de examinare a absolvenților de licee, am putut să fac comparația între pregătirea acestora și a celor din celelalte provincii. În baza experienței pot să declar, cu cea mai profundă durere sufletească, că nivelul școlilor noastre secundare și civile este, relativ, inferior chiar și față de cel din Basarabia. Personal am o singură mângâiere: că față de acest dezastru al școlii ardelenice, eu n'am nici o vină. Până am avut o situație de răspundere, am făcut absolut tot ce a fost omenește cu puțință pentru înghețarea solidă a școlii noastre, iar de când răspunderea a revenit altora, am încercat tot ce am putut pentru a-i putea fi și mai departe de folos, dar zadarnic: politica celor dela putere nu numai că nu m'a lăsat să fac nimic, dar a căutat să reducă cu ori ce preț puterea de luptă și de afirmare culturală a Ardealului, ajuns o simplă colonie.

IV.

Se înțelege că aceste recriminări nu mai sunt de nici un folos astăzi, când urmările relei politici culturale și naționale se resimt atât de grav în întreaga viață ardelenescă. Trecutul nu se mai poate schimba! Dar viitorul? Să se razime el pe această ticăloasă moștenire a trecutului?

Chestia cursiștilor să rămâie ea și de aici încolo o simplă chestie administrativă? Cred că nu! Oricât de

întârziată ar fi rezolvirea ei înțeleaptă, ea trebuie totuși să aibă loc. Din parte-mi eu nu văd o altă rezolvire decât revenirea la idea care a servit dela început ca temelie a problemei cursiștilor: ei trebuiesc egalați în toate privințele cu profesorii cari și-au făcut studiile universitare în regulă. În consecință, asigurându-li-se deocamdată situația materială în rând cu a colegilor lor, să li se dea posibilitatea să-și refacă cultura generală și specială în rând cu aceștia. Să li se dea, deci, în serii, concedii de câte un an de zile spre a urma cursuri sistematice la universitate, ascultând prelegerile, lucrând în seminarii și făcând practică în seminarul pedagogic universitar. După un an de zile, profesorii de specialitate să li libereze certificate, în baza cărora autoritatea școlară să poată lua măsuri întemeiate în ce privește aranjarea situației lor, definitivându-i pe cei capabili, și trimițând la vechea lor ocupație pe cei incapabili. Măsura poate părea unora prea aspră, totuș cred că este unica măsură care se poate lua, dacă ne orientăm după punctele de vedere superioare ale vieții neamului și nu după intesele personale ale si-guraticilor.

Afară de aceasta statul trebuie să se îngrijească de organizarea în fiecare an a unor cursuri de specialitate pentru profesorii cursiști, de trimiterea în străinătate la cursuri de vară, a profesorilor de limbi moderne, de publicarea unei reviste speciale pentru ei, de conferințe metodice sistematice la fiecare școală și de inspecții pedagogice binevoitoare și binefăcătoare de către inspectori — pedagogi, nu de către inspectori — voiajori, ca atâția dintre cei cari azi își dau o așa de mare importanță.

Cât privește pe profesorii cursiști dela școlile civile, echivalarea lor cu cei dela liceu o socotesc o calamitate din toate punctele de vedere. Dacă statul nu poate înființa, încă, o Școală normală superioară pentru pregătirea profesorilor de astfel de școli, el trebuie să facă cel puțin un curs anual pe care să-l urmeze actualii profesorii în scopul de a aprofunda cum trebuie materiile pe cari le predau, întocmai cum am precizat-o pentru cei dela licee.

Altfel, cu toată simpatia pe care o port cursiștilor și cauzei lor și cu toată aranjarea legală și umană a situației lor personale, pentru care am stăruit și voi stăru, cauza culturii Ardealului nu va fi servită.

Iubitorii Ardealului nu pot fi de altă părere. Nici chiar cursiștii însiși, cari și ei trebuie să fie mai întâi de toate la prestigiul lor, care e prestigiul școlii însăș.

Onisifor Ghibu

¹⁾ Vezi memoriul în broșura mea: *Universitatea din Cluj și institutele ei de educație*, Cluj, 1922, pg. 92 ș. u.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

Confederația muncitorilor intelectuali

La primul congres general al presei române batrânul gazetar Const. Mille motivând congresul a spus o vorbă care se poate potrivi tuturor categoriilor de muncitori intelectuali: ziariștii ocupându-se prea mult cu interesele publice și le-au cam neglijat pe ale lor profesionale. Cum nu s'ar putea extinde această justă constatare asupra profesorilor (mai ales!), medicilor, scriitorilor sau artiștilor români?

Dar cum racila era înrădăcinată, cum neglijarea propriilor interese avea un vechiu istoric, nu a fost de mirare că imediat după războiu, când nevoile vieții au fost simțite mai adânc ca altă dată — și când muncitorii manuali, prin organizațiile lor naționale și internaționale, au putut să reacționeze — muncitorii intelectuali să rămână pradă regimului nou și să nu aibe cu ce să i se opună. De aici căutarea remedierii și chiar a salvării în confederația muncitorilor intelectuali, idee care și la noi a străbătut, dar fără să se coboare la faptă, ci rămânând până acum în miragiu.

Ea a răsărit, după cum se știe, mai întâiu din cercurile intelectuale franceze, a devenit în 1923 un act adaptat de Liga Națiunilor și s'a tot întins dela țară la țară. Ultima care stă gata să dea naștere confederației e Cehoslovacia. Pornind dela acest prilej, Emile Borel, cunoscutul învățat și om politic francez, rezumă pe scurt înfăptuirile de până acum ale confederației franceze a muncitorilor intelectuali.

În luna Martie 1920, la inițiativa câtorva oameni, a fost creiată confederația franceză care, repede, a grupat 140 de asociațiuni profesionale, socotind în întregime două sute de mii de membri repartizați în nouă secțiuni. Secția cea mai numeroasă este aceea a învățământului, cu 36.000 membri. Dar dându-și seama că problema intelectualilor nu se pune numai național, în 1922 a luat inițiativa să grupeze organizațiile naționale analoge care se formase într'alte țări. Astfel a luat naștere congresul internațional al Confederațiilor, care a avut loc la Paris în anul trecut și a fondat Confederația internațională a muncitorilor intelectuali. Viitoarea ei, sesiune se va ține tot la Paris, la începutul anului 1925.

Până la această dată intelectualii cehi, s'au îngrijit ca să creeze confederația lor națională și care să-i reprezinte acolo. E momentul ca problema să se pună și la noi, dar nu cu asigurința cu care a fost pusă și nu cu neîncrederea cu care a fost întâmpinată din partea cercurilor șoviniste. Avem o asociație a medicilor, alta a scriitorilor și alta a ziariștilor. Și mai sunt și altele. Dece ele nu s'ar federaliza după exemplul francez sau cel ceh? De ce nu ar putea sta una lângă alta ca toate împreună să reprezinte, prin delegații lor, intelectualitatea română la forul din Paris?

A neglija mai departe această problemă nu numai că înseamnă nesocotirea propriilor interese profesionale, dar, mai ales, înseamnă să fie lipsită România de reprezentanța ei într'o organizație internațională atât de puternică.

Horia Trandafir

Importante descoperiri arheologice în Hunedoara. Întrerupte de războiul mondial, cercetările arheologice în ținutul vechei capitale a Daciei, au reînceput în vara aceasta, de astă dată făcute de români, integrați acum în moștenirea dacă și romană exploatată în trecut aproape numai de emisarii muzeelor din Budapesta și din Banat, tot ungurești și aceștia. Apărurile au fost făcute sub conducerea distinsului arheolog dela Universitatea din Cluj, d. prof. D. Teodorescu dela Institutul de arheologie și numismatică, obținându-se rezultate strălucite în toate trei locurile în cari s'au făcut: la Sarmisegetuza, pe Muncelul Grădiștii și la Costești. Datele ce s'au cules cu acest prilej au verificat teza după care vechea teorie despre locul capitalei Daciei anteromane, cade în fața împrejurării că nu s'a găsit la Sarmisegetuza — cum a fost rebotezată Grădiștea, Ulpia Traiana a Romanilor — nici o urmă dacă, în schimb s'a verificat că marea cetate de pe Muncelul Grădiștii, pe Valea Oraștiei, trebuie să fi fost reședința lui Decebal. Această cetate, clădită la o înălțime de 1200 m. d'asupra nivelului mării, e alcătuită din pietre de câte trei metri, aduse de pe la Deva cu instrumente cari trebuie să presupună o civilizație înaintată. Vasele și celelalte obiecte găsite cu Cetatea dela Muncelul Grădiștie, indică influențe de civilizație sudică, deasemenea celtică și sarmată, însă civilizația de aici n'a putut fi străformată, purtând o originalitate care-i face cinste.

Dintre rezultatele obținute de Institutul de arheologie din Cluj, cel mai de seamă este dezvelirea incintei de lângă cetate, unde se aduceau sacrificii zeităților solare. Ca și așa zarea pietrelor cetății, pietrele incintei indică aluzii la cultul solar, închipuind zilele săptămânii și lunii.

Cetatea de altfel are în interior patru ridicături, însemnând că prezintă în caz de asediu cinci posibilități de retragere. Ea a fost cea mai puternică din câte s'au descoperit în părțile acestea și avea trei avantposturi, în cetățile dela Costești și Cioclovina, apărând drumurile dinspre Oraștie și Câmpia Mureșului. Institutul de arheologie al dlui prof. Teodorescu a făcut săpături și în aceste locuri și a ajuns la rezultate deasemenea importante, cu referințe la cultul solar, iar de altă parte în ce privește arhitectura preromană și pe cea preistorică, cu clădiri fără material intermediar între pietre.

Naționalismul lingvistic turc. Naționalismul Turciei nou nu se oprește la politică. După ce au adus cunoscuta reformă în religia islamismului, reformatorii trec la limbă. Ca să fie înțelese principiile de care sunt călăuziți le putem asemăna cu mișcarea națională dela noi, a lui Kogălniceanu, Russo, Alexandri, Bălcescu, care și ei erau la 1849—48 un ecou cam întârziat al mișcării populare dintr'alte țări, Turcii vin tocmai acum la matca limbei populare și, cum s'ar zice la noi, cronicărești.

Iată, pe scurt, în ce constă problema. Limba literară turcă de astăzi e compusă în mare parte din împrumuturile pe care le-a făcut din limba persană și cea arabă, iar mai recent din limbile europene. Din cele două limbi ea a luat aproape trei sferturi din termenii întrebuințați, cărora dacă li se adaugă cuvintele

de origine franceză, engleză și chiar germană, specific turcească nu rămâne decât sintaxa. Astfel s'a ajuns ca limba literară turcă să fie neînțeleasă dacă nu se studiază mai dinainte limbile arabă și persană. Apoi literatura turcă e ininteligibilă pentru marele popor.

Pentru purificare s'a recurs la cunoscutele procedee europene: cuvântul considerat strein e înlocuit cu cuvântul popular. În acest fel se tinde și la dispariția deosebirii dintre limba scrisă și limba vorbită. Unde lipsește cuvântul necesar e căutat în vechea limbă turcă (precum la noi scriitorii recomandau îmbogățirea și naționalizarea vocabularului cu cuvinte din cărțile bisericești), în idiomurile provinciale și în dialectele sătești.

„Europenizarea” Turciei, și sub forma aceasta, e în plin marș.

Revistele școlare. Dela Tg-Mureș am primit o scrisoare prin care suntem rugați să anunțăm în revista noastră apariția revistei „Indemnul” scoasă de elevii liceului din aceia localitate. Dacă ne bucurăm cu „Indemnul” este „primă încercere românească de acest fel în orașul acesta strein” și este chiar înfăia revistă românească din capitala secuilor, nu ne putem bucura în aceeași măsură de întreg conținutul ei. E vorba de încercările literare ce se publică acolo. Nu ne îndoiim că printre ceiceși publică producțiile aici, vor fi și tineri cu talent, dar în același timp se tipăresc — astăzi când tiparul e atât de scump și inaccesibil pentru tucării de valoare necontestată — și pure copilării lipsite chiar de valoare relativă. Partea încercărilor de compoziție latinească și franțuzească este mult mai utilă și bine ar fi să se generalizeze, deși tiparul chiar pentru acestea e un lux prea mare. Mai bine ar face elevii de liceu dela Tg-Mureș dacă și-ar scoate revista șapirografată, cu cheltuială mai redusă, iar banii ce ar rezulta din diferență să-i întrebuințeze pentru procurarea de cărți și reviste serioase. În orice caz revista „Indemnul” e o dovadă că tineretul dela liceul Tg-Mureș va fi un element mult mai cultural decât generația ieșită din liceele țării după războiu.

Avântul presei? Fără îndoială cititorii se vor mira când vor vedea titlul acestei mici notițe. Trăim vremea celor mai grele încercări pentru tot ce aparține presei. La Cluj, în ultimii doi ani și-au încetat apariția multe din publicațiile cari se credea că și-au croit drum în masa cetătorilor. S'au născut altele, ca să moară nu peste multă vreme, răpuse de contactul cu neprielnicia împrejurărilor. Dar situația nu numai la Cluj este așa. Presa din întreaga țară e anemiată de criza care nu vrea să slăbească. Dacă însă, la București dispariția unei gazete este o pierdere oarecum de interes pus profesional, la Cluj ori în Ardeal, ea înseamnă o pierdere chiar pentru cultura românească. Chiar pentru aceasta, după dispariția atâtor gazete, faptul că în săptămâna aceasta apar la Cluj două publicații noi — revista „Acțiunea Românească” și gazeta „Voința Ardealului” — nu poate decât să ne bucure chiar în măsura care va face îndreptățit optimismul nostru, care ne-a îndemnat să ne întrebăm dacă e vorba de un avânt al presei, atât de mult așteptat după criza care a decimat rândurile publicațiilor românești.

SĂPTĂMÂNĂ ECONOMICĂ - FINANCIARĂ

Producția grâului. Amenință să fie din nou soluționată prin — circulare ministeriale. La 15 Octombrie și-a găsit vreme și burocrația Ministerului de agricultură, să dea prin direcția îndrumărilor agricole, o circulară plină de sfaturi și de amenințări polițienesti — în folosul producției grâului.

Circulara, se înțelege, se adresează Consilierilor agricoli și agronomilor regionali — care nu mai răsbesc din creșea cele ocupă reforma agrară, asiguratoare de practică și înțelegeri cu folos. Circulara, scoate în relief necesitatea și importanța producției grâului — atrăgând, între altele, binevoitoarea atenție, asupra dispozițiilor Articolului 137 din legea agrară pentru Vechiul regat, care „obligă pe țărani să urmeze îndrumările ce li se dau. În fața circularei ne întrebăm uluși: vrea să fie cinism, vrea să fie dovadă de incapacitate ori este o simplă dovadă de neînțelegere și lipsă de orientare în complexul problemelor economice în general și a celor agricole în special?

Perorăm și afirmăm la fie care pas că România e o țară prin eminență agricolă. Logica urmare ar fi ca, în această țară, producția agricolă să fie îndrumată și sprijinită, în primul rând. În realitate însă ce s-a întâmplat? Îndrumările circulare dela Ministerul agriculturii se dau după-însemnările s'au făcut. Transporturile menite să dea valorizarea cerealelor se fac cu întârzieri și bacșișuri, pe lângă tarife exagerate, în raport cu izvoarele noastre de venit și nu cu tarifele altor țări, cu alte tarife dar, în același timp cu alte izvoare de venit.

Și pe deasupra tuturor — sfaturile pentru însemnările de grâu sosesc dela același guvern, care forțeașă cu mijloace excepționale ca în țara noastră agricolă, prima noastră producție, aceea a grâului, să plătească producătorilor mult sub prețul mondial.

În piețele mondiale grâul produs are contravaloarea încasată de producător de 120—130.000 lei vagonul. La noi producătorul poate să ia numai 70—75.000 la vagon, penitrucă din rest, până la prețul mondial ia Statul, sub formă taxelor de export 45.000 lei la vagon.

În astfel de situație — sfaturile și în demnurile ministeriale sunt sau caraghioase sau acte de inconștientă.

Aprovizionarea Capitalei cu pâine, legume, ouă, lemne și carne — preocupă din nou opinia și presa și în special guvernul și pe edilii Comunali.

Se aduc hotărâri, se lansează declarații și rezultatul este același: unii cer, alții nu lasă — ca la urmă să se ajungă la compromis cu morarii și brutalii, cu lăptarii și zarzavagii la care oficialitatea a daugă și pe agricultorii. Acest joc frivol, îl vedem că să repetă, de cinci ani, în fie care toamnă și să potențiază în fie care iarnă.

Totdeauna suntem amenințați să ne ajungă Capitala la aman și totdeauna ori — Dumnezeu și pescuitorii în tulbure ne salvează și se salvează.

Socotim că e rușinoasă aceasta repetiție a unei situații ridicole, izvorată din neputinți și mai ales din lipsa energiei de-a înfrâna, la timp, poftele selbatice ale speculanților îndrecreți.

Repet îndrecreți. Agricultură și industria agricolă a ajuns să nu mai poată suporta bacșișurile ce i-se cer pentru valorizarea producției. Și mai ales pentru pregătirea compensațiilor prin ordine și hotărâri oficiale.

Pentru cei ce trebuie să înțeleagă — vorbim lîmpede.

Pentru publicul mare, pe care îl servim — suntem încă în nota crutății, chiar cu riscul să fim neînțeleși.

Dacă oficialitatea și-ar lua inima în dinți, ar decreta și ar asigura libertatea de valorizare internă și externă a cerealelor — ca să nu mai asistăm la urâtul spectacol să fim amenințați să n'avem pâine, în mijlocul lanurilor de grâu și mai ales în o țară prin eminență agricolă.

Vadul Comeroial preocupă pentru moment toate organizațiile comerciale din țară. Se duce pe această temă — o luptă viguroasă și se cheltuiesc pentru menținerea ei la suprafață — sumedenie de energii și o întreagă bunăcredință naivă și neînțiată.

Nu insistăm asupra motivelor personale sau asupra interesențelor izvorite din pofte de câștig material sau din nuzuințe de menținere a stăpânirii comerciale prin anumiți tradiționali, rase sau privilegiați prin situația stăpânitoare de ieri.

Cercetăm chestiunea vadului comercial din o latură mult mai simplistă. Teza este pusă de către apărătorii vadului așa: negustorul a creiat prin munca și operațiile sale importanța locului și prin urmare el a contribuit ca valoarea locativă a imobilului să fie supra ridicată. E firesc ca roadele muncii lui — el, negustorul și nu proprietarul să le aibă — așa fel ca lui, cel care a creiat vadul, să-i se asigure prin lege dreptul de a ține în arende locul ce-l străpâneste — cel puțin în măsura primului „inter pares“.

Justețea acestei pretențiuni — la prima ochire — pare a fi în afară de ori ce discuție.

Ori nu este așa. Adevărul este altul. Raportul între proprietar și chiriaș rămâne liber de fixat — până când proprietarul poate dispune liber de proprietatea sa. Dacă vreau să-i legiferez restricții — însemnează că cer să fie expropriat de anumite drepturi — de sigur în interes de utilitate publică — se zice.

Dar sub raportul utilității publice — ce importanță are interesul individual al negustorului cutare? Legiferând vadul comercial — admit principiul exproprierii la orașe.

Dacă acest drept e copt ca să fie legiferat — desigur că nu-l încep la negustor ci la funcționar, la clădirile utile scopurilor publice și de caritate.

Față — de ridicarea valorii locative a unui vad comercial prin un negustor harnic — stau deseale pilde a compromiterii acestei valori locative prin un negustor

slab sau necinstit — pentru care nime nu-l despăgubește pe proprietar.

Dar mai pe sus de toate — în chestiunea vadului comercial, intervine un moment specific al nostru — țară întregită de curând.

Ca să nu mai vorbim de situația din vechiul regat, care fost un stat național de atâtea vreme — însemnăm numai situația din provinciile alipite. În orașele acestor provincii noi, elementul românesc n'a existat la orașe, nici sub raport comercial. Vrea cineva să nu existăm nici pentru viitor?

Ori dacă — s'ar legiferea vadul comercial — ar însemna că eu negustor român, nu pot să mă etabilez în o lungă serie de azi nici într'o piață a vreunui oraș din aceste provincii. Dar chiar în Vechiul regat și în deosebi în Capitala țării — n'am avea posibilitatea să vedem ca mâne negustorii români ieșiți din sănătatea poporului românesc din provinciile alipite.

Dacă toată lumea României mari vrea să fie cel puțin loială — nu mai discută problema vadului comercial — cel puțin în forma, în care s'a pornit discuția, poate cu bunăcredință.

FINANTE

Ministerul de finanțe publică totalul încasărilor Statului pe exercițiul anului curent dela 1 Ianuarie 1924 până la 31 August, după cum urmează:

prin adm. financiare Lei 14,522.267.118
„ casieriele CFR „ 1,610.802.248

Total Lei 16,133.069.366

Luna Septemvrie 1924 a produs singură următoarele încasări:

prin adm. financiare Lei 2,416.170.437
„ casieriele CFR „ 443.740.205

Total Lei 2,859.910.642

Astfel în cele 9 luni ale anului curent statul a încasat în total 8,992.980.008.

Comunicatul ministerului de finanțe concludă, că echilibrul bugetului este asigurat, dacă în Octombrie-Decemvrie se vor încasa numai câte 2 miliarde, cum prevede bugetul. De fapt se operează încasări superioare acestei cifre lunare, deoarece-ace experiența arată, că la sfârșitul anului bugetar încasările merg în plin, deci va fi un excedent bugetar însemnat. Noi știm, că situația bugetului oficial este chiar mai bună decât rezultă din aceste cifre, deoarece percepțiile fiscale în multe părți n'au început încasările impozitelor constatate asupra veniturilor din 1923 ale contribuabililor, lipsindu-le încă rolurile.

Admitem, că bugetul statului este echilibrat și ne pare rău numai, că bugetul integral al țării este desechilibrat cu cca 270 miliarde lei, după cum arătăm în alte parte a revistei.

În „Monitorul oficial“ No. 226 din 15 Octombrie 1924 se publică pe paginile 11365—11368 tablourile despre numerele titlurilor de rentă 4% amortizabilă din 1896, împrumutul de 90.000.000 lei ieșite la sorți la tragerea 42-a dela 20 Septem-

S'a deschis în parte marele magazin
Cluj, Calea Regele Ferdinand No. 5.
Telefon 479.

EUGENSZABÓ

al specialităților de
modă de dame

Prețuri fixe!

Telefon 479.

vrie 1924, cari dau un total nominal de Lei 860.500. Idem, idem Lei 767.000 titluri de rentă 4% amortizabilă din 1898, împrumutul de Lei 180.000.000 ieșite la tragerea 38-a din 24 Septembrie 1924.

Proximele trageri la sorți sunt:
 3 Noembrie a. c. Lei 6.565.000—
 10 " " " 556.500—
 13 " " " 266.500—
 pentru titluri de rente amortibile dela diferite împrumuturi ale Datoriei Publice.

Redacția și administrația revistei
SOCIETATEA DE MÂINE

sunt instalate începând cu numărul de față în palatul Camerii de Comerț din Cluj (nr.ii 115 și 116).
 — Ore de birou zilnic 16—18. —

SCHMOLL-PASTA
 E CEA MAI BUNĂ CREMĂ DE GHETE
BRAȘOV, STR. LUNGĂ No. 59.

„LEBEDA“ S. A.

In Cluj, Strada Iașilor N-rul 14.

Prima fabrică română de **PLAPOME**, sătele, vestminte de pat, vată și pentru prelucrare de pene aranjată cu curent electric

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.
 CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

Mare depozit de lămpi și material electric!

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

Vreți să cunoașteți Ardealul sub aspectele sale sociale și economice?

TARIFUL RECLAMELOR:

	Lei
0 pagină	4000—
Jum. pagină	2000—
Un sfert de pagină	1000—
0 optime „ „	500—
0 șalsprezecime „	250—

La republicare acordăm reduceri de 40, 50 și 60%.

REVISTA **SOCIETATEA DE MÂINE**

este informatorul cel mai obiectiv al tuturor puterilor de muncă și bogăție din cuprinsul regiunii ciscarpatine.

Vechiul regat și celelalte provincii au tot interesul să știe ce se petrece în Ardeal. Abonați „Societatea de mâine“ mare publicație săptămânală, apelați la publicitatea paginilor ei.

Atențiune!

Enormă reducere de preț!

Atențiune!

Mașina cu adevărat universală, folosibilă la arat, treerat, sămănat, pentru mănarea de mori și ferestreae, pentru tragerea de poveri pâpă la 12 tone, tractorul

FORDSON se află în depozit la firma **PERRY**

Cluj, Str. Regina Maria 2. :: Telefon 999.

Și se vinde, pentru scurt timp, cu preț excepțional de Lei **117.000**

ÎN PALATUL SOC. „GENERALA“ din Str. Iorga 3, Cluj, S'A REDESCHIS
MAGAZINUL „COLOMBO“ IONEL ALDICA,

asortat cu cele mai fine mărfuri de coloniale, délicatesse și beuturi. Vânzare promptă și serviciul conștiincios.
 Unt de lemn frances în bidoane de 1000 grame Lei 85— ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Vin Drăgășani, Țuică de Valeni.

CAFEA TURCEASCĂ PRIMISIMA Kg. 140—

SPRIJINIȚI COMERȚUL ROMÂNESC!

IONEL ALDICA-COLOMBO.

FABRICA DE BERE S. A. DIN TURDA

FABRICAȚIA SPECIALĂ
COROANA

bere nutritoare din malț dublu
și

GLORIA

berea cea mai gustoasă și renumită

Fabrica : TURDA

Deposit general : CLUJ, Calea Dorobanților No. 11

Intreprinderile Forestiere Rom. S. A.
Cluj, Calea Regele Ferdinand 38

Se ocupă cu exploatarea
de păduri, cu industrializa-
rea lemnului și finan-
țarea întreprinderilor
similare.

Capital social lei 65.000.000

Uzine: Leșnic, Coșnea, Cloșani, Valea
Drăganului (Poeni)

BERE
URSUS

din fabrica

Czell din Cluj

este cea mai pre-
dilectă beaură a
publicului

Fondate în anul 1868 **FABRICILE**
DE MAȘINI SOC. AN.
A. N. D. RIEGER

Sibiu, Piața Lemnelor 5. și Târgul de Fân 1.

Telefon : Fabricile 252. Prăvălia I. 251.
Adresa telegrafică : -Famarieg.

Toate solurile da mașini agricole ca : garnituri de tratat pen-
tru mână cu mâna, cu cai și cu putere motorică, vâ-
turături, trioare, mașini de sămănat porumb, greble
de adunat fân și bucate, pluguri de diferite sisteme,
mori pentru poame și struguri, teascuri pentru poame,
struguri și semințe uleioase simple și hidraulice.

Mașini textile cu mașini de scărmanat lâna, lup scărmană-
tor, darac, puiă și mașini de răsucit.

Pompe ca : pompe de ridicat, pompe „Fauler“ pentru zămuri
de gunoi, pompe aspiratoare, respingătoare pentru con-
strucțiuni cu cilindri dubli. „Erika“ pompă cu lanț
pentru fântâni, Piese de rezervă pentru toate mașinile.

Cel mai mare atelier de reparațiuni pentru construcțiuni
de fier, instalațiuni de transmisuni, roți dințate etc.

Construcțiuni de mori și unelte ca : roți pentru apă, scute
pentru morari, diverse piese pentru mori etc.

Turnătorie de fier și triburi se toarnă tot felul de piese din
fontă pentru construcțiuni și mașinării după modelele
proprii, sau modele străine, desenuri ori schițe dela
cele mai mici până la 10.000 kg. o bucată, secțiune
specială pentru tot felul de roți dințate. Secția specială
pentru repararea locomotivelor și vagoanelor.

Deposit de tutori de presiune, bucăți fasonate, armături
pentru fântâni, discuri pentru curele de transmisuni
de prima calitate, motoare de benzină, tuburi pentru
gaz, fitting, cărbuni de piatră și cocs.

Mare deposit de cherestea toate solurile și dimensiunile în
lemnări de construcțiuni, scânduri, lați etc.

Cele mai bine asortate magazii și prăvălii de fierărie.

La cerere servim oferte cu prețurile cele mai avantajoase

„**VINEA**“

S. A.

Pentru Comerțul
de vinuri și Derivatele lor

ALBA-IULIA

Sucursale: Arad și Tâșnad

RECLAMELE sunt cele ce apar

CELE MAI BINE PLASATE

in populara

revistă săptămânală **SOCIETATEA**
DE MĂINE